

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Varianty religionistického přístupu k tématu náboženského
sektářství**

Gabriela Pešková

**Bakalářská práce
2016**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Gabriela Pešková**
Osobní číslo: **H13019**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Varianty religionistického přístupu k tématu náboženského sektářství**
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky**

Zásady pro vypracování:

Student(ka) pomocí rešerše elektronických médií popíše společenskou poptávku po tématu náboženského sektářství. Na příkladu odborných textů dostupných v češtině popíše odlišné přístupy k tématu náboženského sektářství. Lze využít koncepcí amerických autorů Douglase E. Cowana, David G. Bromleye, kolektivu autorů Encyklopedie nových náboženství, jejímž editorem byl Christopher Partridge a koncepcí českých autorů přišších k tématu: Dušana Lužného, Zdeňka Vojtíška, Ivana Štampacha, Jiřího Motla, Pavla Duška. Po charakteristice tyto koncepce srovná.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Douglas E. Cowan, David G. Bromley: Sekty a nová náboženství, Praha: Grada, 2013

Dušan Lužný: Nová náboženská hnutí, Brno: Masarykova univerzita, 1997

Christopher Partridge (ed.): Encyklopedie nových náboženství, Praha: Knižní klub, 2006

Ivan O. Štampach: Na nových stezkách ducha, Praha: Vyšehrad, 2010

Zdeněk Vojtíšek: Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice : náboženství, církve, sekty, duchovní společenství, Praha: Portál, 2004

Zdeněk Vojtíšek, Pavel Dušek, Jiří Motl: Spiritualita v pomáhajících profesích, Praha: Portál, 2012

Zdeněk Vojtíšek: Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí, Brno: L. Marek, 2009

Vedoucí bakalářské práce: **doc. ThDr. Ivan Štampach**
Katedra religionistiky

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rydl, CSc.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 11. 2016

.....

PODĚKOVÁNÍ:

Děkuji svému školiteli, panu doc. ThDr. Ivanu Štampachovi, za trpělivost a odbornou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Ráda bych také chtěla poděkovat za morální podporu a pomoc, kterou mi moje rodina a přátelé poskytli při psaní mé bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce „Varianty religionistického přístupu k tématu náboženského sektářství“ se zabývá terminologií slov církev, sekta, kult a nová náboženská hnutí, Společností pro studium sekt a nových náboženských směrů, také novými náboženskými hnutími prezentovanými na internetu a v neposlední řadě přístupy k náboženskému sektářství. Budou zde popsány jevy, které jsou ve společnosti přítomny, odborně zkoumány a mohou vyvolávat znepokojení. Cílem práce je zpracovat analýzu zaměřenou na společenskou poptávku po náboženském sektářství a popsat odlišné přístupy vybraných autorů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Náboženství, církev, sekta, kult, nová náboženská hnutí, organizace, společnost, přístupy

TITLE

Variants of approach of the Study of Religion to religious cults

ANNOTATION

"Variants of Religious Studies approach to the subject of religious sectarianism" deals with terminology of church, sect, cult and new religious movements, The Society for the Research of Sects and New Religious Movements also new religious movement presented on the Internet and finally approaches to religious sectarianism. There will be described the phenomena that are present in society, expertly researched and can cause concern. The aim is to prepare an analysis focused on the social demand for religious sectarianism and describe the different approaches of the chosen authors.

KEYWORDS

religion, church, sect, cult, new religious movement, organization, society, variants

OBSAH

ÚVOD	9
1 TRADIČNÍ POJETÍ A TERMINOLOGIE.....	11
1.1 SEKTA.....	11
1.1.1 Typologie sekta-církev podle Maxe Webera	12
1.1.2 Typologie sekta-církev podle Ernsta Troeltscha.....	13
1.1.3 Ostatní typologie.....	14
1.1.4 Falešné znaky sektářství	16
1.2 KULT.....	16
1.2.1 Antikultovní hnutí	17
1.3 NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí.....	18
1.4 KRITICKÁ REFLEXE	20
2 SPOLEČNOST PRO STUDIUM SEKT A NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH SMĚRŮ	23
2.1 VZNIK SPOLEČNOSTI.....	23
2.2 VÝVOJ SPOLEČNOSTI.....	24
2.3 SOUČASNOST	25
2.4 ČLENOVÉ SPOLEČNOSTI	26
3 NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí NA INTERNETU	28
3.1 SPOLEČENSKÁ POPTÁVKA PO NÁBOŽENSKÉM SEKTÁŘSTVÍ.....	29
3.2 INTERNET A NÁBOŽENSTVÍ.....	30
3.3 NÁBOŽENSTVÍ ON-LINE VS. ON-LINE NÁBOŽENSTVÍ.....	32
3.4 ZÁVĚR	33
4 RELIGIONISTICKÉ PŘÍSTUPY K NÁBOŽENSKÉMU SEKTÁŘSTVÍ.....	34
4.1 PŘÍSTUP DUŠANA LUŽNÉHO	35
4.1.1 Teologický přístup	36
4.1.2 Psychologický přístup.....	36
4.1.3 Sociologický přístup	37
4.1.4 Samotný přístup Dušana Lužného	37
4.2 PŘÍSTUP ZDEŇKA VOJTÍŠKA	38
4.3 PŘÍSTUP IVANA ŠTAMPACHA	40
4.4 PŘÍSTUP MARIE VÁGNEROVÉ	41
4.4.1 Teologický přístup	42
4.4.2 Sociologický a antropologický přístup	42
4.4.3 Sociálně-psychologický přístup	42
4.5 PŘÍSTUP RONALDA ENROTHA	43
4.5.1 Senzacechtivý přístup	43
4.5.2 Sociologický přístup	44
4.5.3 Teologický přístup	44
4.6 PŘÍSTUP DAVIDA G. BROMLEYE A DOUGLASA E. COWANA	45
ZÁVĚR.....	47
POUŽITÁ LITERATURA	49

ÚVOD

Jedním ze základních problémů označení „sekta“ je určit, co je vlastně sekta a v jakém významu slovo užívat. Je to pojem neustálený, a proto těžko definovatelný. Mnoho badatelů z oblasti psychologie, sociologie, religionistiky a jiných oborů, zabývajících se tímto tématem, se snažilo výraz sekta definovat, ovšem bez konečného názoru, na kterém by se shodli. Většina prací věnovaných fenoménu nových náboženských hnutí používá při jeho prvním vymezení právě slova sekta, církve, kult. Tyto pojmy tak tvoří základní vědecko-metodologický a typologický rámec k dalšímu určování. Jistým východiskem pro pochopení těchto výrazů by mohla být analýza pojmového aparátu, pomocí kterého se soudobá religionistika snaží jevy sektářství či nových náboženských hnutí uchopit a zpracovat. Právě rozbor těchto „nástrojů“ může odhalit mnohé stereotypy či možná úskalí a nezřetelné hranice.¹

Mnoho autorů se vyhýbá používání výrazu „sekta“ právě pro jeho ideologické a emocionální zatížení a nahrazují jej pojmem „nová náboženská hnutí“. Mají pro to několik důvodů. Tím prvním je, že pojem „sekta“ je v obecné mluvě spojen se silně hanlivým významem, má tedy hodnotící náboj a není neutrálně popisný. Naproti tomu termín „nová náboženská hnutí“ je neutrální.² Druhým důvodem je, že neexistují přesné hranice, mezi tím, co sekta je a co není, co vše do pojmu sekta zahrnovat, či nezahrnovat? Pro někoho je sektou náboženská organizace jen proto, že je malá, alternativní, nová nebo atypická. Úkolem religionistiky je však reagovat na obavy veřejnosti, sekty popisovat, identifikovat a doporučit vhodná opatření k odstranění rizik, která s nimi souvisí.³

Jak jsem již zmínila, popisných definic bylo vytvořeno mnoho, ale žádná z nich nevede ke shodě mezi odbornou a laickou veřejností. Pokud se někteří lidé budou vyhýbat termínu „sekta“ v odborné rovině, jazyková potřeba tohoto slova nezanikne. Většina lidí ho bude dále používat. Vše souvisí s tím, že „sekta“ není deskriptivním pojmem, ale pojmem relačním, tedy nepopisuje vlastnosti, ale vyjadřuje vztah, a to z velké části negativní. Pokud takto budeme s termínem „sekta“ pracovat, vznikají nové

---

¹ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 9-10.

² VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*. Brno: L. Marek, 2005, str. 42.

³ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Na nových stezkách ducha*. Praha: Vyšehrad, 2010, str. 204.

možnosti zkoumání. Především je třeba bádát, proč má společnost k náboženské skupině negativní vztah, zda je tato spojitost založena na opravdovém nebezpečí, které daná skupina představuje, nebo zda je společnost ovlivněna masmédií. To však přenechávám jiným. Mým cílem je zaměřit se na některé klíčové pojmy, s nimiž většina typologií a klasifikací náboženského sektářství pracuje. Dále také kriticky zkoumat přístupy vybraných autorů k fenoménu náboženského sektářství a interpretovat je.

V první kapitole práce se zabývám definicí čtyř základních pojmů, které se velmi často pletou a mohou vést k mylnému pochopení a užívání. Jedná se o vymezení slov sekta, církev, kult a nová náboženská hnutí. V druhé kapitole se zabývám Společností pro studium sekt a nových náboženských směrů, která tyto fenomény kriticky studuje. Ve třetí kapitole již pracuji se samotnými přístupy vybraných autorů k náboženskému sektářství.

1 TRADIČNÍ POJETÍ A TERMINOLOGIE

V první kapitole práce se budeme zabývat stručně podstatou slov sekta, církev, nová náboženská hnutí a kult. Význam těchto slov je poněkud těžké definovat, tato slova jsou často chápána různými způsoby a zaměňována, proto je důležité si je vysvětlit.

1.1 SEKTA

Slovo sekta pochází z latinského *secta*, což může znamenat směr, strana, filozofická škola, učení. Jednou z možností původu vzniku tohoto slova je *seco, secare* (sekat, oddělovat), druhou *sequor, sequi* (následovat), což může představovat skupinu následovníků nějakého učitele či učení. Tento výraz se dostal do evropských jazyků pravděpodobně vlivem latinského překladu bible. Ve Vulgátě slovo sekta nahrazuje původní výraz *hairesis*, který označoval volbu, filozofickou školu, či výběrovou skupinu.⁴ Toto slovo se dále mírně polatinštilo a vzniklo tak slovo *haeresis* jako označení nějaké věroučné odchylky.⁵

Hairesis (volba) je výraz pro označení odštěpeneckých skupin, které se vymezovaly vůči ortodoxní linii, a byly proto považovány za nepřátelské a nebezpečné. Toto označení najdeme nejenom v křesťanství, ale také v rabínském judaismu, který tímto pojmem nazýval všechny proudy a směry, které se negativně stavěly proti rabínskému pojetí judaismu, a především proti jeho interpretaci tradice. Právě tuto rétoriku přijaly všechny velké křesťanské denominace. Katolická církev například až do Druhého vatikánského koncilu (1962 – 1965) označovala všechna ostatní vyznání, a to jak křesťanská, tak nekřesťanská, jako sekty.⁶

Jak jsem již zmínila, pojem „sekta“ je velmi emocionálně a ideologicky zatížen a toho mohou využívat „protisektářští autoři“. To znamená, že si autoři vybírají špatné vlastnosti sekt, nebo poukazují na hrůzné události, které se sektami souvisí, a prezentují je ve svých knihách či článcích. Když budeme zkoumat interpretaci slova „sekta“

---

⁴ MRÁZEK, Miloš. „Terminologické problémy studia tzv. alternativní religiozity“. Theologické revue. 1/2005, roč. 76, str. 55-56.

⁵ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Náboženství v dialogu*. Praha: Portál, 1998, str. 163-164.

⁶ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 34.

například u religionistů, psychologů, sociologů, médií i veřejnosti, dojdeme k jednotnému závěru, kterým je „napětí ve vztahu ke společnosti“.⁷

Vedle tohoto významu pojmů sekta, kult a církev existuje hodnotově neutrální přístup, který pomocí nich vyjadřuje především různé typy náboženských aktivit s ohledem na dominantní formy sociálních organizací, které jsou s těmito aktivitami spojené. Jde o přístup, který využívá především sociologie náboženství a který pojem církev-sekta chápe jako teoreticko-konceptuální rámec pro interpretaci forem náboženských organizací. Klasické typologické použití pojmů sekta-církev vypracoval Max Weber a dále rozvedl jeho žák Ernst Troeltsch.⁸

Religionistika používá typologii sekta-církev, která v rámci tohoto obecného modelu definuje základní rozlišovací znaky. Tyto termíny se k sobě navzájem vztahují a označují „hraniční póly určitého kontinua“ bez hodnotícího významu.⁹ Tím se jejich používání liší od toho, jak s těmito pojmy pracuje teologie.¹⁰

1.1.1 Typologie sekta-církev podle Maxe Webera

Mnoho novodobých pokusů o klasifikaci náboženských skupin má svůj základ v sociologii Maxe Webera. Weber jako první použil termín sekta ve svém díle *Protestantská etika a duch kapitalismu*. Snažil se o vysvětlení vlivu náboženství na utváření společnosti. Weber chápal sociologii jako nestrannou vědeckou disciplínu, která je schopna empatické interpretace. Výsledkem se stala metodologie, která využívala tzv. ideální typ. Právě pojmy sekta-církev používá jako příklady ideálních typů umožňujících dvěma nebo více náboženským organizacím se vzájemně srovnávat. „*Ve Weberově pojetí nebyly pojmy sekta a církev chápány jako taxony, vůči kterým by se jednotlivé náboženské skupiny porovnávaly, ale jako ideální taxony, kterými byly náboženské skupiny porovnávány.*“¹¹

Zásadním hlediskem při porovnávání pojmů sekta a církev byl pro Webera aspekt členství. Podle tohoto hlediska byla proto církev chápána jako inkluzivní organizace, do

---

⁷ PROFANT, Vít a ŠTAMPACH, Ivan. Co je a co není sekta. *Dingir*, 2000, str. 5. [online] Dostupné z: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/CoJeACoNeniSekta.pdf>.

⁸ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 36-37.

⁹ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. str. 117.

¹⁰ Tamtéž

¹¹ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 37.

kteře se členové dostávali pouhým narozením, a tedy není spojeno s vědomým výběrem. Také jsou s církví spojeny svátosti, které Weber chápal jako dědičné, přenositelné z generace na generaci. Podílejí se na nich tedy nejenom dospělí, ale i děti. Další důležitou roli v církvi hraje také tradice, která je brána jako významný zdroj posvátné autority, proto je církev značně konzervativní.¹²

Oproti církvím, sektu chápal jako výlučnou sociální skupinu, která není určena narozením, ale je dána svobodným rozhodnutím dospělého člověka. Člověk si svou cestu zvolí sám navzdory víře, kterou vyznává. Přijetí mezi členy ale není tak jednoduché. Sekta má přísná kritéria, která musí jedinec splnit, aby byl přijat. Například úplné odloučení se od rodiny a veřejné společnosti. Členové sekty mají pocit výjimečnosti a díky tomu ji lidé chápou jako protestní skupinu, která se vymezuje vůči již zavedenému okolí. Tato Weberova charakteristika sekty vychází z jeho studia protestantské reformace, jejíž vznik byl spojen s odporem k pokrytectví a lhovosti. Dalším typickým znakem sekty je podle Webera ekonomická závislost na dobrovolných přispěvcích svých členů, nikoli na podpoře státu, jak je tomu u církve. Jedná se tedy o apolitické sdružení, které dává důraz na odluku státu a církve. Poslední rozdíl vidí Weber v tom, že pro sektu je důležité emocionální prožívání bohoslužeb, vytváření atmosféry vzájemné sounáležitosti spojené s náboženskými zážitky a zvyky bez jakékoli potřeby logického vysvětlení.¹³

1.1.2 Typologie sekta-církev podle Ernsta Troeltscha

Žák Maxe Webera, Ernst Troeltsch také rozpracoval typologii sekta-církev, kterou ale rozšířil o třetí skupinu, a to mystickou. Jistým způsobem Troeltsch navazuje na Webera, ale více se soustředil na popsání vztahu mezi náboženskou zkušeností a různými druhy sociálního učení.¹⁴

Z toho důvodu nepřijal Weberovu typologii úplně, ale značně ji zdokonalil. Například přesunul Weberův důraz z členství na náboženské chování.¹⁵

Podle Troeltscha je církev instituce, která je charakteristická svým stávajícím společenským řádem a usiluje o jeho udržení. Církev je tedy přizpůsobivá organizace,

---

¹² VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 37-38.

¹³ Tamtéž str. 37-39.

¹⁴ Tamtéž str. 39.

¹⁵ Tamtéž

kteřá se snaží samu sebe etablovat jako mocensky významnou organizaci a má snahu do svého vlivu dostat co nejvíce lidí. Je však zároveň nucena přizpůsobit se svému okolí a vzdát se některých svých zásad a principů.¹⁶

Sektu chápe jako relativně malou, okrajovou skupinu, která se staví proti opozičnímu sociálnímu řádu dané společnosti. Realizuje vlastní nábožensko-etické ideály. Podle Troeltscha je sekta také skupina, do které členové vstupují dobrovolně, je exkluzivisticky založená, což chápe jako důsledek její hodnotové orientace.¹⁷

Třetím typem jsou mystické skupiny. Je to jakýsi středobod mezi církví a sektou. Tato skupina je charakteristická důrazem na radikální náboženský individualismus nebo také spojením osobitého náboženského postoje s konfliktem mezi náboženstvím a společností.

Podle názorů mnoha badatelů je právě Troeltschova klasifikace základním metodologickým rámcem pro další používání pojmů sekta, církev, kult ve vědeckém výkladu náboženských skupin. Důležité je však u této klasifikace podotknout, že Troeltschovo hledisko je teologické.¹⁸

1.1.3 Ostatní typologie

Když přejdeme od Weberovy a Troeltschovy typologie k dalším, můžeme si názorně ukázat, že během posledního desetiletí se snaží badatelé, nejen na poli religionistiky, určit charakteristické znaky sekty. Tyto znaky mají doplňující funkci, ale nejsou nezbytné. Tedy sektu nedefinují, pouze se tyto rysy často vyskytují. Je to například negativní postoj k většinové společnosti, hlásání vlastní vyvolenosti nebo silná závislost věřících na vůdci.

Například Ivan Štampach ve své knize *Náboženství v dialogu* vybírá čtyři typické znaky náboženského sektářství:

1. Autoritářské řízení, moc nad členy. Zde musíme rozlišovat pojmy autorita a moc. Autorita se obrací na svobodného člověka a vyžaduje dobrovolný souhlas. Zatímco moc legitimně nebo nelegitimně omezuje svobodu. Autorita často přerůstá v moc. Vůdce sekty je ve všech oblastech lidského života

¹⁶ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 40.

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Tamtéž str. 40-41.

neomylný a je brán členy sekty buď jako mesiáš, nebo jako živý prorok. Vůdce může zasahovat do soukromých věcí členů, jakými je například povolení sňatků pouze v rámci komunity.

2. Fundamentalismus. Jde vlastně o rozšířené autoritářství do doktrinální stránky náboženství. Radikální odmítnutí jiných vyznání. Úplná výlučnost, netolerance.
3. Uzavřenost. Jedná se buď o úplné odloučení od okolí nebo o částečné oddělení. Zdůrazňování rozdílu "my" a "vnější svět". Bývá nutné společné bydlení v komunitě, společná práce. Člověk se cítí dobře a bezpečně mezi svými. Svět kolem je zlý a přináší rizika.
4. Selekce informací. Někdy se utajují informace, někdy vůdce říká jen to, „co se mu hodí“. Sekta může být skrývána před veřejností a může mít i tajnou nauku.¹⁹

Nebo například Barbara Büchnerová, která je bývalou novinářkou a dnes již spíše spisovatelkou, ve své knize *Co máme vědět o sektách*, uvádí tyto znaky:

1. Naprostá oddanost vůdci, jeho učení považují členové za hlas boží a za absolutní pravdu.
2. Zákaz kritiky a pochybností o učení sekty. Členové bývají pronásledováni i poté, kdy ze sekty vystoupí.
3. Nutnost podřídit se vlastnímu svědomí.
4. Členové sekty jsou zbavováni svéprávnosti a musejí se zcela podrobit pravidlům skupiny.
5. Soukromý život příslušníků je plně naplánován, jako například stravování, sexualita a odpočinek.
6. Nejdůležitější je získávání finančních prostředků a práce pro skupinu.²⁰

K uvedeným znakům sekt bychom jistě mohli přiřadit mnoho dalších. Přesto i přes shrnutí těchto charakteristických rysů mnohé nasvědčuje tomu, že v jejich pozadí

---

¹⁹ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Náboženství v dialogu*. Praha: Portál, 1998. str. 166–167.

²⁰ BÜCHNEROVÁ, Barbara. *Co máme vědět o sektách*, Praha: Amulet, 1999, str. 19–20.

existuje společný tematický plán: zásadní, vnitřní nebo vnější změny celého světa buď nyní, nebo na konci časů.²¹

1.1.4 Falešné znaky sektářství

Pro bližší uvedení do problematiky je také důležité určit falešné znaky sektářství. Tyto znaky vycházejí z pocitů a emocí, a proto nepřispívají ke konkrétnímu vymezení obsahu pojmu sekta v religionistice.

Prvním falešným znakem může být skutečnost, zda je taková společnost úředně registrována či ne. Lidem totiž čím dál častěji stačí k označení nějaké skupiny za sektu, že není nikde registrovaná. Dále patří k falešným znakům počet členů společenství, myslím tím, že není důležité, jak velká je skupina, aby byla považována za sektu. Někomu stačí k tomu, aby zařadil některou náboženskou společnost do přihrádky sekt, už jen to, že je relativně nová a atypická. Přitom novost a nezvyklost nemusejí samy o sobě znamenat nic špatného nebo nebezpečného. Poslední ze znaků, podle nichž jsou mylně pokládány některé náboženské společnosti za sekty, je něco, co bychom mohli nazvat nepřijatelností náboženské nauky nebo praktik. Některé z praktik používaných v náboženských skupinách jsou velmi emocionálně intenzivní a pro smysly člověka dráždivé či zatěžující. Např. změny stavu vědomí. To, jak kuriózní se zdají cizí náboženské projevy, skutečnost, že jsou pro někoho neakceptovatelné, je samozřejmě subjektivní a nelze toho užívat jako religionistického kritéria.²²

1.2 KULT

Krajně radikální formou sekty je destruktivní kult. V anglickém jazyce bývá destruktivní kult nazýván slovem „cult“. Do českého jazyka je tento výraz často překládán slovem sekta. V minulosti ovšem tento pojem znamenal „uctívání“ a nebyl nijak spojován s kritérii hodnocení či porovnávání pojmů.²³ Časem se postupně, zvláště v anglosaských zemích, označení sekta či kult jednoznačně prezentovalo v negativním slova smyslu. Proslulé dílo *Destructive Cultism* jednoho z nejznámějších zastánců tzv. kontrakultovního hnutí Eliho Shapira se podílelo na zaškatulkování pojmu kult do

²¹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, Praha: Nakladatelství Dingir, 1998, str. 5.

²² ŠTAMPACH, O. Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008, str. 183.

²³ Například pohanské (přírodní) kultury, které souvisely s rituály.

záporné role.²⁴ Podle E. Shapira je kult ničivou, zvrácenou podobou víry, pro kterou jsou charakteristické prvky jako bezmezná oddanost, odloučení od okolního světa, odmítání základního vzdělání, očerňování rodičů, odborníků a samozřejmě brainwashing (vymývání mozku).²⁵

Ivan Štampach definuje kult takto:

„ Jsou to náboženské společnosti, o nichž se ukáže, že reálně ohrozily bezpečí svých členů a jiných lidí. Jde o prokazatelné omezování lidské svobody, ponižování lidské důstojnosti, rozkladné působení na rodiny a podobná základní společenská, škodlivý vliv na tělesné a duševní zdraví až po individuální nebo hromadné vraždy a sebevraždy.“²⁶

1.2.1 Antikultovní hnutí

Nová náboženská hnutí jsou rovněž v centru pozornosti antikultovního hnutí. Nedá se však mluvit o jednotném antikultovním proudu.²⁷ V důsledku výše uvedených možných nebezpečí spojených se sektami, vznikají organizace, jejichž posláním je dokázat okolí rizika nových náboženských hnutí. Snaží se svým působením zabránit či omezit vzniku a činnosti nových náboženských hnutí. Tyto organizace a jejich aktivity jsou nazývány v sociologické literatuře „antikultovní hnutí“ (anti-cultmovement). Je také třeba upozornit, že sociologie náboženství se zabývá oběma jevy (novými náboženskými hnutími i antikultovním hnutím) a jejich vzájemnými vlivy.²⁸

Vyjádření antikultovních hnutí jsou často prezentována v médiích proto, aby jejich zástupci – „antikultisté“ - posílili vliv na podmínky vzniku a na další vývoj nových náboženských hnutí a na to, jaká bude podoba hnutí a jak budou společností přijata. Akademici však tyto neobjektivní názory nepodporují, neboť jsou často zavádějící a účelově vytvořeny.²⁹

Prvním důležitým formálním dílem zabývajícím se antikultovním hnutím bylo *The New Vigilantes: Deprogrammers, Anti-Cultists and The New Religions* z roku

²⁴ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 59

²⁵ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 59.

²⁶ ŠTAMPACH, O. Ivan. [online]. Dostupné z:

<http://osty.granosalis.cz/modules.php/granosalis.cz/granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=1471>

²⁷ ZBÍRAL, David. Stručný úvod do problematiky nových náboženských hnutí [online]. 11. dubna 2007. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/NNHuvod.htm>

²⁸ LUŽNÝ, Dušan. „Antikultovní hnutí: Otázka nebezpečnosti nových náboženských hnutí a metody akademického studia náboženství.“ In: *Religio* 4 (1/1996), str. 18.

²⁹ PARTRIDGE, Christopher. *Encyklopedie nových náboženství*. Praha: Knižní klub, 2006, str. 76.

1980. Autory jsou David G. Bromley a Anson Shupe, kteří patří k nejvýznamnějším znalcům v oblasti antikultovního hnutí. Ti, mimo jiné, kladli důraz na myšlenku, která říká, že při hodnocení antikultovního hnutí je třeba vzít v potaz dvě hlediska: náboženský pohled, pro který je typický vliv Satana, a sekulárně-racionální pohled, jež se zaměřuje na psychologické ovlivňování, jejichž důsledkem jsou pro členy nových náboženských hnutí různá duševní onemocnění.³⁰

Problematika rozporů mezi novými náboženskými hnutími, včetně ukázek nebezpečí, zasáhla také naši zemi, kde se jimi zabývá speciální organizace³¹ *Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů*, která hovoří o možných rizicích, mimo jiné o nebezpečí brainwashingu (ovládání členů náboženské skupiny - „vymytí mozku“). Naopak *Společnost za náboženskou svobodu*, jak již její název napovídá, hájí názory hnutí, brání se proti omezování projevů, proti tzv. „sektobijcům“ a hovoří o účelové negativní agitaci k veřejnosti v neprospěch malých náboženských skupin a upozorňuje na jejich diskriminaci.³²

Lze konstatovat, že antikultovní hnutí hodnotí nová náboženská hnutí jako směry negativní a pro společnost nežádoucí. Dušan Lužný odkazuje na Davida G. Bromleyho, který tvrdí, že ideologie antikultovních hnutí je založena na těchto prvcích:

1. Historicky založené vysvětlení vzniku „destruktivních sil“
2. Objasnění vlivných, škodlivých sil, které dokážou zničit vrozenou povahu člověka a přetvořit ho v jeho opak
3. Určení anti-sociálních skupin nebo jednotlivců, kteří vědomě a organizovaně spolupracují při svých ničivých činnostech
4. Vytvářejí „léčebný plán“, jež má být zachován, aby nedošlo k tragédiím³³

1.3 NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ

V rámci religionistiky a sociologie náboženství se používá označení „nová náboženská hnutí“ jako zásadní odborný termín. Jde o snahu vystihnout a vylíčit

---

³⁰ LUŽNÝ, Dušan. „Antikultovní hnutí: Otázka nebezpečnosti nových náboženských hnutí a metody akademického studia náboženství.“ In: Religio 4 (1/1996), str. 18.

³¹ Musíme brát v potaz to, že článek o antikultovním hnutí byl napsán v roce 1996 a dnes se informace o Společnosti značně změnily.

³² LUŽNÝ, Dušan. „Antikultovní hnutí: Otázka nebezpečnosti nových náboženských hnutí a metody akademického studia náboženství.“ In: Religio 4 (1/1996), str. 19.

³³ tamtéž str. 20.

původní pojem „sekta“ nebo „kult“. První používání tohoto pojmu v oblasti sociologie je zaznamenáno na přelomu 60. a 70. let 20. století a bylo součástí prezentací v různých veřejných sdělovacích prostředcích. Jsou to například hnutí Haré Kršna, Boží děti nebo Scientologie.

Dušan Lužný ve své knize *Nová náboženská hnutí* píše, že ačkoli je pojem „nová náboženská hnutí“ v sociologii i religionistice v odborné sféře častý, neexistuje jednotný názor na to, co vše pod takový výraz zařadit. Jedním z problémů podle něj je vůbec náboženskost těchto jevů a způsob, jak s nimi pracovat.³⁴ Hlavní zásadou empirického výzkumu nových náboženských hnutí je totiž zkoumat se stejnou svědomitostí všechna fakta, tedy nejen ta, která podávají o hnutí špatná svědectví. Hlavním cílem by mělo být objektivní zjišťování informací, schopnost vyhnout se jednostrannému pohledu a možnost přenechat hodnocení jiným.³⁵ Jednoduše řečeno – religionistika musí být nezaujatá.

Na druhou stranu je třeba říci, že i některá náboženská hnutí řazená do proudu nových náboženských hnutí sama označení „náboženství“ odmítají a chápou sama sebe spíše jako duchovní směr ukazující cestu zdokonalení a spásy přes individuální osvícenství.³⁶

Na místě je zde otázka, co můžeme považovat za „nové“ náboženské hnutí? Od jaké doby se náboženské hnutí stává „novým“? Můžeme si povšimnout, že v některých knihách jsou za „nová“ náboženská hnutí považována i ta, která vznikla už v roce 1830. Odpovědi na tuto otázku nejsou často dostačující a vystihující. Mnozí badatelé a vědci toto označují slovem relativní. Někdy se může jednat o zdokonalení myšlenek, názorů a odpovědí již existujícího náboženství, do kterého se vměšují nové prvky, tradice či rituály. Dále mohou být slovem „nová“ označena hnutí, která nejsou v naší společnosti plně respektována. Často se liší některými odchylkami od plně zavedených náboženství. Občas je můžeme chápat i jako podivná či podezřelá. Tato hnutí bývají nazývána „alternativní hnutí“, „netradiční náboženství“ apod. Dostáváme se tedy k závěru, který se týká relativity pojmu nové náboženské hnutí:

---

³⁴ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 26.

³⁵ ZBÍRAL, David. *Stručný úvod do problematiky nových náboženských hnutí* [online]. 11. dubna 2007. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/NNHuvod.htm>

³⁶ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 35.

„Hovořit o něm má smysl jenom při současném vědomí jeho vztahu k většinové společnosti či k většinovým náboženským institucím. Pojem „nová náboženská hnutí“ má smysl jenom v kontextu toho, co je v dané společnosti považováno za „staré“, osvědčené, etablované, respektované či tradiční.“³⁷

V zemích dnešní Evropy se nová náboženská hnutí tvořila jak z vlastních náboženských zvyklostí, tak převzetím z USA. Jedním z podnětů vedoucích k rozmachu náboženských hnutí v Evropě byla například ruská náboženská hnutí (pravoslavná církev, řecko-katolická církev), dále příval japonských, korejských a čínských hnutí (buddhismus, šintoismus, taoismus, konfucianismus). Tyto fáze vzniku či konce dalších hnutí je pro současnost naprosto typická. Z toho nevyplývají žádná rizika ani zde nehrozí rozpad tradičních hodnot. Tato nově vzniklá společenství reagují na záležitosti týkající se lidských přání a jejich splnění v duchovním slova smyslu. Jsou také důkazem toho, že otázka víry je stále aktuální i v tomto uspěchaném a přetechnizovaném světě.

Problematikou vzniku nových náboženských hnutí se zabývají některé zvláštní instituce a akademická pracoviště, avšak nejen ony. Nová náboženská hnutí jsou předmětem činnosti antikultovního hnutí, které jsem popsala výše. Nedá se však mluvit o jednotném antikultovním toku.³⁸

Na rozdíl od antikultovního hnutí a populárních médií se většina sociologů a religionistů snaží porozumět novým náboženstvím v jejich sociálních, kulturních a historických souvislostech. Nabízejí se tedy otázky: Kde se vlastně berou? Proč se objevují na různých místech a v různých dobách? Jak se vyvíjejí a co vede k jejich úspěchu, evoluci či k jejich zániku? Místo, aby přesvědčovali jejich stoupence, aby svá hnutí opouštěli, usilují vědci o to, aby porozuměli procesům náboru a odpadlictví. Proč se lidé připojují a proč odcházejí z hnutí? Jsou nová náboženská hnutí skutečně tak nebezpečná, jak nám tvrdí média?

1.4 KRITICKÁ REFLEXE

Toto je popis čtyř základních pojmů, které se sektářstvím souvisí. Často se však stává či v minulosti stávalo, že těmto označením bylo chybně porozuměno a došlo

---

³⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*: Otčenáš. 1. vyd. Praha: Beta Books, 2007, str. 19.

³⁸ ZBÍRAL, David. *Stručný úvod do problematiky nových náboženských hnutí* [online]. 11. dubna 2007. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/NNHuvod.htm>

k hanobení některé náboženské skupiny. Současné religionistické bádání ve věci nových náboženských hnutí stojí právě na sociologii náboženství. Z toho vyplývá, že toto roztrídění se při studiu současné religionistiky používá nejvíce. Tato klasifikace se jeví výhodnou, přesto je důležité zmínit některé překážky a nedostatky s ní související.³⁹

Jedním z nich je skutečnost, že označení pocházejí z křesťanských zvyklostí a z toho lze vyvodit, že jsou k využití pouze pro křesťanskou víru. Kritéria hodnocení nelze použít pro východní náboženství, kterými jsou například buddhismus nebo indické tradice, tento pojem nedává v asijském světě smysl. V současnosti je slovo „sekta“ rozšířené a všeobecně používané, a protože má jak označující tak i hodnotící funkci, mnoho významných religionistů je v rozpacích, zda určitou náboženskou skupinu za sektu označit či ne. V literatuře pro začínající religionisty s názvem *Přehled religionistiky* se významní autoři Heller a Mrázek tomuto pojmu raději vyhýbají.⁴⁰

Objevují se také dotazy typu: Jaká kritéria musí sekta splňovat a kolik prvků je pro ni typických, aby mohla být sektou pojmenována? Ta samá záležitost se řeší při stanovení definic kultu a nových náboženských hnutí. Hranice mezi těmito pojmy nejsou jasně stanoveny, a tak dochází často k domnělým tvrzením. Také se ale nabízí otázka, zda naopak přílišné upřesňování a popisování tento stav definice značně nekomplikuje.⁴¹ Problém, kterému religionistika čelí, je však spojen s tím, co vše se může řadit do nových náboženských hnutí? Patří sem například transpersonální psychologie, léčitelství, nebo zabývání se domnělým fenoménem UFO? Čím se tedy „nová náboženská hnutí“ vymezují? Odpověď na to zcela neexistuje, jelikož každý autor zařazuje pod pojem „nová náboženská hnutí“ něco jiného.

Miloš Mrázek⁴² doporučuje ponechat pojmy ve stádiu bádání, a to z pohledu religionistů i sociologů. Doporučuje také neřešit tolik záležitosti typu, co je to sekta, ale zaměřit se na důvod, proč je určitá skupina či společnost takto označena, a kdy nastává správná doba skupinu sektou pojmenovat.⁴³

---

³⁹ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, str. 58.

⁴⁰ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008, str. 181-190.

⁴¹ VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvan, 2007, str. 62.

⁴² Mgr. Miloš Mrázek Th.D. Absolvent Filozofické a Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy.

⁴³ MRÁZEK, Miloš. „Terminologické problémy studia tzv. alternativní religiozity“. *Theologické revue*. 1/2005, roč. 76.

Na základě doporučení knihy *Sekty a nová náboženství* je možné tímto pojmem označit společenství nebo i malou část osob, která se odlučuje od již „běžně uznávané“ víry. V našem případě se jedná především o odtržení od tradičních církví, pro které jsou tyto sekty nebezpečné. Často je v těchto skupinách poukazováno na pochybení církve nebo doporučují církvi postupovat podle jiných teorií. Lze konstatovat, že tato prohlášení nejsou ani chybná, ale ani dobrá. Všichni lidé mají své citové a duchovní požadavky, které jsou významné pro ně samotné, ale i pro rodinu a okolní svět. K tomu by měla tato společenství sloužit a měla by kladně ovlivňovat chod jejich života.

Za pozornost stojí také skutečnost, že určité církve jsou na některých kontinentech vnímány jako nové náboženské hnutí a jinde jako sekta. Například v USA je jedním z významných náboženských proudů tzv. metodistická církev, která je zde vnímána jako běžná církev. Oproti tomu v Řecku je totožná církev označována za destruktivní sektu.⁴⁴ Shrme-li toto, lze říci, že co se v konkrétních souvislostech zdá jako sekta, může se v rámci jiného spojení stát běžně uznávanou náboženskou tradicí.

Další potíží je v tom, zda určité znaky sekt, či hnutí můžeme aplikovat na kultury mimo Evropu a Ameriku, kde preferují i jiné myšlení než křesťanské. Jedná se například o Afriku či Asii. Dříve byla jako nová náboženská hnutí označována jen ta, která vznikla v druhé polovině 20. století. Lužný ale vysvětluje, že postupem času, výraz nová náboženská hnutí zahrnul také proměny náboženského života v jiných částech světa.⁴⁵

Na závěr můžeme shrnout, že religionistika a sociologie náboženství se snaží slovu sekta zcela vyhybat a chce ho z akademického slovníku zcela odstranit.⁴⁶ Naproti tomu označení „nová náboženská hnutí“ (new religious movement) je nehodnotícím a zřejmě v dnešní době nejpoužívanějším termínem.

---

⁴⁴ BROMLEY, G. David, COWAN E. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, str. 11.

⁴⁵ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 26.

⁴⁶ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*. Brno: L. Marek, 2005, str. 43.

2 SPOLEČNOST PRO STUDIUM SEKT A NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH SMĚRŮ

Po sametové revoluci se začala obnovovat různá náboženská společenství a neoficiální organizace. To bohužel vedlo k tomu, že se ve sdělovacích prostředcích objevovaly informace, které těmto skupinám přisuzovaly nebezpečné vlastnosti jevící se jako rizikové pro společnost. V naší zemi tehdy chybělo určité generační dědictví, které by dokázalo víru a věci s ní spojené probádat, ale přitom si zachovat objektivitu, hodnotu, nestrannost, včetně sebekritiky. Tak vznikl nápad zabývat se touto problematikou pečlivěji a důsledněji, než to dělala do té doby masmédiá. Na základě této idey byla založena Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů (dále jen Společnost), která se náboženstvími zabývá dodnes a má formu občanského sdružení.

2.1 Vznik Společnosti

Společnost byla zaregistrována Ministerstvem vnitra v roce 1993, ovšem ještě pod původním názvem *Exodos - Ekumenická společnost pro studium sekt a nových náboženských hnutí* (dále jen Exodos). Společnost s tímto původním názvem založil Zdeněk Vojtíšek a Tomáš Novotný, kteří hojně diskutovali o problematice sekt a nových náboženských hnutí, přičemž, jak jsem již zmínila, se zrodila myšlenka založit společnost, která by se náboženskými hnutími zabývala, ale především podávala veřejnosti seriózní informace o tématu náboženského sektářství.⁴⁷

Činnost, kterou se skupinka Exodos zabývala, bylo původně zorganizování jen několika konferencí, přednášek a studií. Časem došlo k postupnému navyšování, takže bylo nutné tuto činnost právně ošetřit. Organizace byla tedy zapsána jako občanské sdružení pod současným názvem prezentovaným navenek, a to: Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů.

Forma občanského sdružení nevyžaduje odbornou způsobilost jejich členů. Nejedná se o odborný nebo akademický subjekt, nebylo tedy třeba schvalující komise, která by ohodnotila vědeckou fundovanost členů. K úřednímu zápisu stačilo předat Ministerstvu

---

⁴⁷ LUŽNÝ, Dušan. „Antikultovní hnutí: Otázka nebezpečnosti nových náboženských hnutí a metody akademického studia náboženství.“ In: Religio 4 (1/1996), str. 19.

vnitřní informační zprávu o založení Společnosti, včetně schválených stanov, kterými byla povolena činnost Společnosti jako neziskové organizace. Na webových stránkách Společnosti jsou k nahlédnutí dostupné stanovy. Mimo jiné jsou v nich uvedeny orgány Společnosti, požadavky k přijetí nového člena, nebo záměr působení Společnosti. Mezi cíle, které si stanovila, patří studium sekt a nových náboženských směrů na území České republiky, poskytování informací o studiu veřejnosti, poradenství, publikační a vydavatelská činnost nebo pořádání konferencí a symposií.⁴⁸

2.2 Vývoj Společnosti

Formálně svou činnost tedy Společnost zahájila v roce 1993. První sídlo Společnosti bylo v prostorách nakladatelství Oliva, pod jejichž názvem Společnost publikovala své studie či sborníky, a to byl také způsob, kterým se veřejnost mohla o Společnosti dozvědět.

V roce 2004 byla dohodnuta spolupráce mezi Společností a Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy, která Společnosti nabídla prostory za výhodné nájemné. V těchto prostorách mají poradenskou místnost a mimo jiné je tu umístěna třeba knihovna. Na oplátku mají studenti univerzity k dispozici veškeré publikace či sborníky.

V listopadu roku 2009 došlo k dalšímu přesunu a kancelář Společnosti se přestěhovala do budovy Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy.⁴⁹ Dle informací na webových stránkách Společnosti se dále sídlo nepřemístilo.

Dne 23. února 2006 v rámci řádné výroční schůze Společnosti konané za účasti všech členů se T. Novotný vzdal své funkce předsedy a člena výboru. Tajnou volbou byli členy výboru Společnosti zvoleni P. Hošek, A. Opatrný, P. Remeš, I. O. Štampach a Z. Vojtíšek. Předsedou Společnosti byl zvolen hlasováním Ivan O. Štampach. Jedná se o člověka, který se aktivně podílí na činnostech Společnosti a jeho členství ve sdružení se datuje od jeho vzniku.

---

⁴⁸ <http://www.sekty.cz/www/stranky/onas/stanovy.pdf> [online], cit. ke dni 20. 10. 2016

⁴⁹ <http://www.sekty.cz/www/kontakt.php> [online], cit. ke dni 20. 10. 2016.

2.3 Současnost

Předsedou Společnosti je dodnes tedy doc. ThDr. Ivan O. Štampach a mluvčím Společnosti je PhDr. Zdeněk Vojtíšek. Dále aktivně působí ve Společnosti přibližně patnáct lidí, kteří jsou buď akademičtí badatelé (psychologové, sociologové, religionisté, teologové) nebo lidé pracující mimo akademickou sféru (lékaři, kriminalisté, právníci, žurnalisté).

Jednou z hlavních činností Společnosti je tzv. „pastorační poradenství“. Autorem tohoto označení je jeden ze zakladatelů a mluvčí Společnosti Zdeněk Vojtíšek. Toto téma vysvětluje ve své knize „Pastorační poradenství v oblasti sektářství a sekt.“⁵⁰ Název „pastorační poradenství“ napovídá, že se jedná o poradenství náboženského charakteru. Toto poradenství má fungovat jako sekulární činnost a má pomáhat bývalým členům hnutí integrovat se zpět do společnosti:

„Objednávka klientů závisí na tom, jak blízko dané náboženské společnosti stojí. Můžeme tak rozdělit klienty na ty, kteří se na Společnost pro studium sekt obracejí s objednávkou „Co to je?“, a na ty, kteří přicházejí s objednávkou „Co mám dělat?“. Poměr mezi nimi je v současné době asi 1:1. Ty, kteří přicházejí s objednávkou „Co mám dělat?“, dělíme v interní terminologii na „příbuzné“ a na „odpadlíky“. Mezi „příbuzné“ se nejčastěji řadí rodiče a manželé, dále děti a ostatní příbuzní, ale i známí a kamarádi. „Odpadlíci“ zahrnují ty, kteří mají s příslušností k některé náboženské skupině osobní zkušenost a v současné době již nejsou mezi příslušníky počítáni. Mimo kategorie „příbuzných“ a „odpadlíků“ zůstává jen zanedbatelný počet klientů. Jsou to například ti, kteří se radí, zda se mají stát příslušníkem některé náboženské společnosti, a pak i současní příslušníci, kteří chtějí znát nezávislé stanovisko ke skupině, k níž patří.“⁵¹

Poradenství stejně jako ostatní služby, které Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů poskytuje, jsou bezplatné. Funguje zde také linka důvěry.

Ačkoliv není časopis Dingir přímou součástí Společnosti, je to jakýsi její projev, který je úspěšný. Díky němu je tematika současné religiozity a alternativních náboženských uskupení známá širokému okruhu lidí.

Společnost lze považovat za skupinu prezentující v České republice odborný diskurz. Důležité je také podotknout, že názory veřejně činných členů se v mnoha věcech

---

⁵⁰ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*. Brno: L. Marek, 2005.

⁵¹ <http://www.sekty.cz/www/stranky/poradna/2.pdf> [online], cit. ke dni 20. 10. 2016.

významně liší a také fakt, že Společnost nemá jednotný přístup k významu sekt a nových náboženských hnutí.

2.4 Členové společnosti

Považuji za důležité zmínit se také o klíčových osobách Společnosti. Současným předsedou společnosti je, jak již bylo několikrát zmíněno, doc. ThDr. Ivan O. Štampach, který se nejvíce zabývá tématem současné religiozity, mezináboženského dialogu, vztahem náboženství k sekulární kultuře a náboženským sektářstvím.⁵² Též působí v nadaci Světový étos a na vlastních webových stránkách řeší aktuální dění české náboženské scény. Spolupracuje s časopisy Dingir, Religio, nebo například Revuea Universum. Má vystudovanou pedagogiku a teologii. Má také zkušenosti s autoritativním vedením v náboženských společnostech včetně křesťanských církví a s řeholními společenstvími. Věnoval se i pomoci věřících lidí homosexuální orientace s jejich záležitostmi.⁵³

Jedním ze zakladatelských osobností Společnosti je PhDr. Zdeněk Vojtíšek Th.D., který je nejen mluvčím Společnosti, ale také šéfredaktorem časopisu Dingir. Je také odborným asistentem na katedře psychosociálních věd Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy. Je vedoucím poradenského týmu ve Společnosti. Dále se věnuje hlavně doplňování a třídění archivu a knihovny, poradenské práci a pořádání seminářů pro veřejnost.⁵⁴ Jeho zaměřením na katedře religionistiky jsou nová náboženská hnutí, současná žitá náboženství, mezináboženský dialog, milenialismus, náboženství a poradenství, náboženství a psychoterapie.⁵⁵

Dalším z členů výboru Společnosti a poradenské skupiny je MUDr. Mgr. Prokop Remeš. Je také ve funkci předsedy Společnosti pro hagioterapii (léčení prostřednictvím náboženské symboliky). Pracuje jako psychiatr v bohnické léčebně a působí jako magistr na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je znám především svými potyčkami se Svědky Jehovovými, jejichž zastánci na něj podali žalobu, ve které neuspěli. Ve sdělovacích prostředcích často komentuje tuto skupinu, ale také se vyjadřuje k problematice psychické manipulace. Na poli Společnosti provádí

---

⁵² <http://religionistika.upce.cz/ivan-stampach/> [online], cit. dne 20. 10. 2016

⁵³ <http://www.sekty.cz/www/index.php?co=poradna> [online], cit. dne 20. 10. 2016

⁵⁴ <http://www.zvojtisek.cz/index.php?co=religionistika/uvod> [online], cit. dne 20. 10. 2016

⁵⁵ <http://www.htf.cuni.cz/HTF-282.html> [online], cit. dne 20. 10. 2016

poradenství pro členy sekt i jejich příbuzné. Také interpretuje odborné připomínky a znalecké posudky z oblasti sekt a satanismu.

Dalším členem Společnosti je doc. Pavel Hošek, Th.D, který je vedoucím katedry religionistiky Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy.⁵⁶ Jeho specializací jsou metodologie vědy o náboženství, souvislosti mezi religionistikou a teologií, dále se zabývá záležitostmi mezináboženské koexistence a mezináboženského dialogu. V neposlední řadě je kazatelem Církve bratrské.

Ing. Aleš Opatrný, Th.D. je katolický kněz a teolog. Založil a vedl Pastorační středisko pražské arcidiecéze (1991–2004), dále byl spoluzakladatelem Společnosti a vedoucím katedry pastorálních oborů na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 2011 jej papež Benedikt XVI. jmenoval čestným prelátem Jeho Svatosti, od roku 2009 je Aleš Opatrný kanovníkem Vyšehradské kapituly.⁵⁷

Kromě výše uvedených jmen má Společnost další členy. Ti mají ale různá povolání. Jsou to například novináři, psychiatři, psychologové, sociologové nebo také studenti, kteří jsou zainteresováni v jiných oblastech, než je akademická sféra. Počet členů není vždy stejný. Přibližně má Společnost mezi 12 – 20 lidmi. Zajímavá je také příčina a motivace, která je vede ke členství ve Společnosti. Je to buď podpora (finanční) nebo nezbytnost formálně se prezentovat v oblasti současné religiozity.

Z předchozího představení členů je vidět, že hlavní reprezentanti Společnosti jsou absolventi studia teologie, jednoznačně zaměření a ovlivnění křesťanstvím. To mělo také pravděpodobně dopad na náboženské pozadí Společnosti. Je také možné, že vlastní vyznání motivovalo uvedené členy k založení Společnosti.

---

⁵⁶ <http://www.etf.cuni.cz/adresar/adr-3-8.htm>, [online], cit. dne 20. 10. 2016

⁵⁷ <http://www.vira.cz/Rejstrik-autorsky/Opatrny.html>, [online], cit. dne 20. 10. 2016

3 NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ NA INTERNETU

Tato krátká kapitola, která se bude zabývat novými náboženskými hnutími, jež jsou prezentována jak na internetu, tak ve zpravodajstvích, je součástí mé práce z toho důvodu, abych ukázala kontrast mezi religionistickými přístupy a informacemi prezentovanými na internetu, jako veřejném zdroji nekontrolovatelných dat. Nejen religionisté vědí, jak velký vliv mají masmédiá na veřejnost, proto považuji za důležité zmínit se alespoň na několika málo stránkách o tomto přístupu. Religionistika by totiž měla reagovat na reálný, mediální prostor. Budu se zde snažit pouze o náčrt schématu, o co se jedná v souvislosti s náboženstvím (popřípadě sektářstvím) na internetu.

Každý z nás pravděpodobně někdy narazil na někoho, kdo je nebo byl, členem nějakého náboženského hnutí, v obecné míře známém jako „sekta“, většině z nás někdy byly nabízeny časopisy typu *Strážná věž*. Nejvíce informací o nových či kontroverzních náboženstvích jsou však získávány z médií. Motivem je lekat veřejnost tím, jak je určité hnutí podivné či nebezpečné a získat do zpravodajství s tím spojený neobyčejný příběh. Sdělovací prostředky se začínou novými náboženstvími zabývat až tehdy, když jsou spojena s katastrofami.⁵⁸ Je známo, že příspěvek zprostředkovaný často bulvárními médii má být v první řadě záporný a tragický, aby diváka či čtenáře upoutal. Často jsou to proto jediné informace, které veřejnost, v našem případě o nových náboženských hnutích, získává.⁵⁹

Existence nových náboženských hnutí je v různých médiích zobrazována negativně, často je součástí kontroverzních témat, a to přináší dva základní úhly pohledu. Za prvé, veřejnost nemá skoro žádnou, nebo minimální povědomost o charakteristice jednotlivých skupin, někdy ani neví, že existují. Pokud již nějaké informace má, jsou neobjektivní, často polopravdivé a bohužel tvoří podstatu „všeobecného povědomí o sektách“. Za druhé, co platí o jedné sektě, automaticky platí i pro všechny další náboženské komunity. To znamená, že veřejnost počítá s tím, že co nestandardního a dramatického se objevuje ve sdělovacích prostředích o jednom náboženském hnutí je

---

⁵⁸ Například masová sebevražda členů Svatyně lidu z roku 1978 v Guayaně; vraždy a sebevraždy členů Řádu Slunečního chrámu ve Švýcarsku a Kanadě v letech 1995 a 1997 či vraždy (sebevraždy) členů Hnutí za obnovu Desatera Božích přikázání na ugandském venkově roku 2000.

⁵⁹ BROMLEY, G. David, COWAN E. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, str. 13.

zobecněno nepravdivě na všechna nově vznikající náboženství.⁶⁰ Fenomémem v oblasti získávání informací se pak stal internet.

3.1 Společenská poptávka po náboženském sektářství

Dnešní doba je uspěchaná, plná hmotných zajištění a konzumního způsobu života, ze kterého jsou někteří lidé unaveni, a proto utíkají k věcem duchovním. Ale ne k tradiční církvi, ale k novým moderním uskupením. Proto je poptávka po sektách opravdu velká a rok od roku se dle výsledků výzkumu zvyšuje.

Ted' několik čísel: v roce 1991 patřilo mezi příznivce katolické církve asi 4.000.000 lidí, ale v roce 2011 pouze asi 1.000.000, což ukazuje na značný pokles tradiční církve. Zatímco k ostatním náboženským hnutím se přihlásilo v roce 1991 přibližně 4.000 lidí, v roce 2011 okolo 600.000 osob. Bylo zaznamenáno, že poklesl počet lidí bez náboženské víry z původních zhruba 6.000.000 na 3.600.000 osob. Z toho vyplývá, že se zvyšuje zájem o náboženské a duchovní věci a přichází náboženské oživení.

Jak jsem již zmínila v poslední větě předchozí kapitoly, ráda bych poukázala v rámci celkové poptávky po náboženství na zájem o náboženství a náboženské sektářství na internetu. Pracovala jsem s vyhledávačem Seznam a Google. Vyhledávač Seznam našel při zadání hesla *náboženství* zhruba 5.595.000 odkazů na webové stránky v českém jazyce.⁶¹ Pro srovnání, při zapsání slova *seky* mi vyhledávač Seznam našel přibližně 1.395.000 odkazů na webové stránky v českém jazyce.⁶² Když jsem zadala do Google vyhledávače pojem *religion* našlo to neuvěřitelných 316.000.000 odkazů.⁶³ Dále, při zadání do vyhledávače Google anglického pojmu *sects*, se objeví 7.780.000 odkazů.⁶⁴ Tato čísla sama o sobě mnoho nevypovídají, už jen proto, že se denně mění v závislosti na počtu nově přidaných či zaniklých webových stránek a odkazů. Nicméně to svědčí

---

⁶⁰ BROMLEY, G. David, COWAN E. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, str. 14.

⁶¹ Uvedený přibližný počet odkazů byl vyhledán na webových stránkách Seznam. Zpracováno ke dni 15. června 2016, z adresy <https://www.seznam.cz/>

⁶² Uvedený přibližný počet odkazů byl vyhledán na webových stránkách Seznam. Zpracováno ke dni 15. června 2016, z adresy <https://www.seznam.cz/>

⁶³ Uvedený přibližný počet odkazů byl vyhledán na webových stránkách Google. Zpracováno ke dni 15. června 2016, z adresy <https://www.google.cz/>

⁶⁴ Uvedený přibližný počet odkazů byl vyhledán na webových stránkách Google. Zpracováno ke dni 15. června 2016, z adresy <https://www.google.cz/>

zcela nepochybně o tom, že v porovnání s ostatními oblastmi lidského života, nezůstává poptávka po náboženství a sektách pozadu.

3.2 Internet a náboženství

Jednou z otázek, kterou si musí badatelé klást je, jak mohou informační technologie ovlivnit náboženský život. Je náboženská komunikace v kyberprostoru skutečně něčím specifická? V současné situaci je k dispozici velké množství internetových stránek, které seznamují se svou vírou, ať už se jedná o církev, nebo sektu. Prezentace obsahují mnoho videí, doplňujících obrázků a pozvánek na jejich akce.

Počítačový svět a sociální sítě jsou přeplněné náboženskými stránkami a hypertextovými odkazy na různé druhy náboženství, přičemž jejich počet stále narůstá.⁶⁵ Imaginární prostor internetu umožňuje nabídku náboženských článků, talismanů, magických předmětů, nalezneme zde informace o konání různých duchovních akcí či bohoslužeb. V kyberprostoru jsou řešeny a interpretovány „teologické“ otázky, stanoviska a praxe, ale také témata kontroverzní. Stále rozšířenější využití sociálních sítí slouží ke komunikaci, získávání kontaktů apod., v poslední době se také stále častěji setkáváme s nábožensky laděnými „chaty“.⁶⁶

Internetové prostředí přesto, že není reálným prostorem, umožňuje pohyb a jeho změny. Největší význam má neomezená komunikace a zadávání informací tzv. bez cenzury. Je třeba zmínit technické parametry jako je např. rychlost přenosu informací. Některé webové stránky často poskytují texty a návody pro různé meditace či exercicie, velmi rozšířené jsou internetové obchody s různými náboženskými produkty.⁶⁷ Mezi hlavní způsoby vlivu sekt patří lákání nových členů, šíření informací, sdružování stejně smýšlejících osob bez ohledu na geografickou vzdálenost, skrytá komunikace. S problematikou využití virtuálního světa s moderními technologickými prostředky souvisí nebezpečí anonymity a neupřímnosti.⁶⁸

Lze určit dva přístupy sekt ke kyberprostoru. Prvním je, že lidstvo musí pokračovat ve svém duchovním vývoji a vyvíjet se dál. A k tomu internet jako komunikační

---

⁶⁵ VÁCLAVÍK, David. Náboženství v kyberprostoru. Příspěvek k současným transformacím posvátna. Sociální studia, Brno: Fakulta sociálních studií MU Brno, 2009, roč. 2008, str. 1-11.

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ Tamtéž

prostředek patří. Lidé s tímto přístupem mohou internet brát jako nástroj k dosažení duchovní dokonalosti. Pro druhý přístup je charakteristické, že jiné sekty a hnutí internet vůbec neuznávají. Internet chápou profánně, přičemž „*tento pohled víceméně vychází ze základní logiky kapitalismu, z korporální ideologie globální komunikace*“.⁶⁹

Široce diskutováno bývá získávání nových členů do náboženských organizací a skupin. Díky kontroverzním aktivitám skupin jako je např. Nebeská brána byl, a stále ještě je internet prezentován jako efektivní nástroj pro získávání nových členů, kteří se často stávají obětmi zneužívání. Otázka, jak velkou mají virtuální vztahy váhu nebo sílu a zda mohou on-line vztahy soutěžit s off-line vztahy, je stále diskutována.⁷⁰

Dalším významným jevem v souvislosti s využitím internetu je komunikace mezi jednotlivými druhy víry. Názory se buď zásadně odlišují a jejich poznání znamená jen zařazení mezi jednoznačné odpůrce, nebo dochází i k souhlasným postojům, což přináší odstranění tradičních bariér mezi jednotlivými druhy víry a vznik prostoru pro mezináboženský dialog.⁷¹

Z hlediska souvislostí s kyberprostorem a duchovním světem lze ty, kteří se v něm pohybují, rozdělit na a) technofily, tj. počítačové nadšence, kteří prostřednictvím internetu komunikují a technicky tuto komunikaci stále zdokonalují a b) tzv. kyberčarodějky, kterým virtuální svět slouží jako komunikační prostředek, ale též jim poskytuje možnost účastnit se obřadů a být součástí určitého společenství. Do této druhé skupiny (b) se řadí tzv. kyberšamani, kybermágové a kyberbohové, kteří toto prostředí využívají jako nástroj moci a uplatnění a jako další a zcela jedinečný prostor, ve kterém lze praktikovat novou, „technopohanskou“ spiritualitu.⁷²

Mezi nejznámější sekty spojované s internetem patří Heaven's Gate (Nebeská brána), pro kterou byl internet zdrojem získávání finančních prostředků a prostorem pro komunikaci. Jako české příklady mohu zmínit Guru Jára, alias fotograf Jaroslav Dobeš, který se zvyraznil na internetu díky kauzám s léčením sexuálním stykem, tzv. háčkováním. Další jsou například Vesmírní lidé. Jde o společenství založené Ivem A.

---

⁶⁹ PETŘICOVÁ, Jana. Náboženská komunikace v kyberprostoru [online]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2004/SOC913/190119/petricova_projekt.pdf

⁷⁰ VÁCLAVÍK, David. Náboženství v kyberprostoru. Příspěvek k současným transformačním posvátna. Sociální studia, Brno: Fakulta sociálních studií MU Brno, 2009, roč. 2008, str. 1-11.

⁷¹ Tamtéž

⁷² MARTÍNKOVÁ, Libuše. *Kyberprostor jako náboženský prostor*. Brno: L. Marek, 2007, str. 22-23.

Bendou, který šířil svoji ideu pomocí spamu, také se často objevuje v televizi, v rozhlasu, v tisku, kde jsou s ním pořádány rozhovory.

3.3 Náboženství on-line vs. on-line náboženství

Badatelka Anastasie Karaflogková provádí v posledních několika letech výzkum vývoje kyberprostorového náboženského diskurzu a rozlišuje dvě skupiny nábožensky aktivních uživatelů internetu. Snaží se popsat rozdílné přístupy, postoje, aplikace, funkce náboženství a náboženské komunikace v kyberprostoru. Jedna skupina prezentuje *náboženství a věci s tím spojené k seznámení veřejnosti*, druhá skupina používá *kyberprostor ke komunikaci o náboženské tematice*. Obě skupiny se vyvíjejí paralelně a vzájemně se prolínají.⁷³

Tato typologie není příliš známá. Zato populární je typologie, jejímž autorem je Christopher Helland, který srovnává *náboženství on-line* a *on-line náboženství*. První skupinu prezentují informace o náboženství a internet slouží jako komunikační prostředek, druhá skupina zahrnuje náboženské aktivity, které probíhají ve virtuálním světě vytvořeném moderními technologickými prostředky. Dále tento autor rozděluje prostředí internetu v souvislosti s náboženstvím na *informační zónu* (religion online) a *interaktivní zónu* (online religion).⁷⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že hranici mezi *náboženstvím on-line* a *on-line náboženstvím* nelze přesně určit, obě oblasti se přelévají a navzájem na sebe působí. Vědci tuto problematiku analyzují a podrobují kritice, přesto je možné, alespoň pracovní, tento pojem pro popis náboženství na internetu používat.⁷⁵

Autoři a vlastníci webových stránek, nebo jejich zástupci, rozdělují zveřejňované informace a webové prezentace na oficiální a neoficiální. Neoficiální webové prezentace se vyskytují častěji než oficiální. Údaje o úředních formalitách webových stránek se objevují často už ve výsledcích hledání po zadání hledaného termínu do vyhledávače a bývají také uvedeny na úvodní stránce.⁷⁶

---

⁷³ MARTÍNKOVÁ, Libuše. *Kyberprostor jako náboženský prostor*. Brno: L. Marek, 2007. str. 23.

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž str. 24.

⁷⁶ Tamtéž str. 47.

Příklady vyhledávání náboženských aktivit: On-line vysílání křesťanské televize, on-line prodej knih s rastafariánskou tematikou, oficiální vatikánské stránky Římskokatolické církve, osobní webové stránky bývalých členů Scientologické církve, on-line baptistická modlitební skupina, on-line prohlídka mormonské svatyně, návody na domácí provádění brainwashingu při „postižení“ člena rodiny členstvím v náboženské sektě, atd. Jedná se pouze o průřez variant *náboženství on-line* a *on-line náboženství*.⁷⁷

3.4 Závěr

Znalci v oboru, kteří posuzují náboženství v jeho četnosti, by si měli uvědomit, že vzhledem k počtu náboženských úvah v kyberprostoru, už není možné tuto oblast vynechávat, protože zcela jistě patří do předmětu bádání religionistiky a je třeba k ní přihlížet.⁷⁸ Právě kvůli tomu jsem tuto kapitolu psala. Náboženství na internetu ukazuje jakýsi protipól seriózních a pravdivých informací, které se snaží poskytovat Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů.

Z pozice dlouhodobého výhledu religionistického zkoumání je nutné nepodceňovat on-line náboženské aktivity a nepovažovat je za podřadnější, méněhodnotné nebo méně reálné než náboženské aktivity on-line. Na tomto objektivním posouzení by se neměl podílet ani fakt, že některé z on-line náboženských projevů jsou doplňující k projevům off-line a některé naopak probíhají jen v režimu on-line. Tyto dvě skutečnosti nelze od sebe odloučit, protože mezi nimi existuje neustálé propojení a vazba na vzájemnou komunikaci.⁷⁹

Dopad nových technologií a nových způsobů komunikace musí být uváděn ve vztahu k procesům sociální a kulturní změny v pozdně moderní společnosti a ke změnám, které předpokládají nové a často nejasné podmínky formace komunit a identit. Zdá se však, že zapojení se do on-linové komunity nevede k opouštění fyzické církve nebo k odvracení se od „reálného“ světa.

---

⁷⁷ MARTÍNKOVÁ, Libuše. *Kyberprostor jako náboženský prostor*. Brno: L. Marek, 2007, str. 46.

⁷⁸ Tamtéž str. 79.

⁷⁹ Tamtéž str. 75.

4 RELIGIONISTICKÉ PŘÍSTUPY K NÁBOŽENSKÉMU SEKTÁŘSTVÍ

Zrod badatelského studia nových náboženství se datuje přibližně od roku 1970. V této době se objevuje nový vědecký směr z oblasti sociologie a religionistiky, jehož zástupci se specializují na zkoumání nových náboženství. Organizace The Center for Studies on New Religions (Centrum pro studium nových náboženství) byla založena v roce 1988 a jejím úkolem bylo shromažďovat odborníky zajímající se o nová náboženství v rámci všech kontinentů.

Obecně rozlišujeme dva přístupy k pojmu „sekta“. První spočívá v tom, že část sociologů a religionistů hledá výstižnou definici pojmu „sekta“ a to tak, že v případě nalezení plnohodnotné a nestranné náhražky by již nebylo nutné záporný pojem užívat. V rámci celosvětové problematiky uplatňování tohoto pojmu bývá tento způsob častý. V naší zemi patřili po roce 1990 mezi stoupence tohoto přístupu například Dušan Lužný, Ivan O. Štampach nebo Zdeněk Vojtíšek.⁸⁰

Druhý přístup pojem „sekta“ (anglicky „cult“) zcela zavrhuje a doporučuje místo něj používat nový nestranný termín. Jako příklad uvádím tvrzení jednoho ze známých osobností, jakým je James Richardson: *„badatelé by neměli pojem „sekta“ používat, protože všeobecně znamená v očích veřejnosti kontroverzní téma a negativní hodnocení.“* V anglicky mluvících zemích se doporučuje užívat pojem „vznikající náboženství“ nebo „charismatická skupina. Šanci na prosazení v praxi má s největší pravděpodobností neutrální pojem „nová náboženská hnutí“. Uvádí ho ve své další studii z roku 1997 Dušan Lužný.⁸¹ Podporu tohoto označení vyjádřili i Ivan O. Štampach a Vít Profant, kteří považují za nejrozumnější se slovu „sekta“ úplně vyhnout.⁸²

Je také třeba zmínit, že pro některé skupiny odborníků jako je další část religionistů a psychologů náboženství není slovo „sekta“ nijak pochybné či záporné. Pojem vysvětlují v rámci sociální psychologie často jako totalitní duchovní uskupení (tak ji vidí například

⁸⁰ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, Praha: Dingir, 1998, str. 19-25.

⁸¹ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova Univerzita, 1997.

⁸² PROFANT, Vít a ŠTAMPACH, Ivan. Co je a co není sekta. *Dingir*, 2000, str. 5. [online] Dostupné z: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/CoJeACoNeniSekta.pdf>, str. 6.

Prokop Remeš) nebo jako skupinu se zavedeným vládnoucím systémem mající zásadní ideologii (pohled psycholožky Marie Vágnerové).⁸³ Podobně pracuje s pojmem „sekta“ i teolog a religionista Tomáš Novotný.⁸⁴

Zcela nezaujatý se jeví přístup sociologický, jenž považuje nová náboženská hnutí za sociální skupinu a sociologickými postupy se snaží objektivně určit věcnou realitu. Přístup sociologie náboženství lze vidět jako jednu ze složek religionistického přístupu, kterým je dodržována zásada: oblast náboženství nehodnotit a přistupovat k ní objektivně. Zde je třeba upozornit na nutnost odlišit religionistický postoj od pohledu antikultovních „expertů na sekty“ a od teologického sebevymezení konkrétních náboženských tradic proti novým náboženským hnutím.⁸⁵

4.1 Přístup Dušana Lužného

Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.⁸⁶ je český religionista, sociolog náboženství a pedagog. Absolvoval Filozofickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Zaměřuje se na témata sociologie náboženství, východní náboženství na Západě a nová náboženská hnutí.⁸⁷ V roce 2005 se stal soudním znalcem v oboru religionistiky se specializací na oblast nových náboženských hnutí a sekt. Také je třeba zmínit jeho členství v redakčních radách časopisů *Religio* a *Hieron* a v pracovní skupině Akreditační komise Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy - obor filozofie, religionistika a teologie.

Přístup k působení nových náboženských hnutí neboli sekt je vyhodnocením několika hledisek. Nejznámější a v současných poměrech nejpoužívanější jsou, dle Dušana Lužného, tři stránky přístupu, a to teologický, psychologický a sociologický. Paralelně s tím je veden v rámci studia nových náboženských hnutí přístup historický, který tyto úkazy a jevy zařazuje do souvislostí s určitými náboženskými a kulturními tradicemi, studuje jejich evoluci a zdůrazňuje jejich historickou podmíněnost. V rozporu

---

⁸³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, str. 378.

⁸⁴ NOVOTNÝ, Tomáš. *O sektách a guruismu*, Studie a texty Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů. Praha, 1999, str. 3.

⁸⁵ ZBÍRAL, David. *Stručný úvod do problematiky nových náboženských hnutí* [online]. 11. dubna 2007. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/NNHuvod.htm>

⁸⁶ http://www.ksoc.upol.cz/katedra/clenove_katedry/Luzny_Dusan.html, [online], cit. dne 20. 10. 2016

⁸⁷ <http://is.muni.cz/zivotopisy/cv.pl?fakulta=1421;uco=492>, [online], cit. dne 20. 10. 2016

s teologickým přístupem jsou přístupy historický, psychologický a sociologický, které jsou součástí religionistických debat.⁸⁸

4.1.1 Teologický přístup

Nejvýstižnějším charakterovým znakem tohoto přístupu je úsilí postavit proti sobě nová náboženská hnutí a některá křesťanská vyznání. Původním záměrem autorů je snaha zřetelně stanovit na čí straně je pravda, tedy oddělit skutečnost od lži, tedy nefalšované náboženství od náboženství falešného. Jako bezcenná a v podstatě padělaná hodnotí teologie i nekřesťanská hnutí.⁸⁹ Výsledkem tohoto postoje je sklon k zařazení většiny nových náboženských hnutí mezi heretická, nekřesťanská, nebiblická, nebo pseudokřesťanská uskupení. Tato hodnocení vyjadřují odsuzující postoj vůči těmto, v mnoha ohledech rozdílným skupinám.⁹⁰ Mezi hlavní dotazy a odpovědi teologického přístupu patří: Jaká je vazba nových náboženských skupin na křesťanství? Jsou jejich stoupenci praví křesťané? Jak nahlíží na Ježíše? Je možné mezi těmito skupinami vést náboženský dialog, nebo je nutné je výslovně odmítnout? Z toho vyplývá, že teologický přístup může mít dvě výsledná hodnocení – buď výslovné odmítnutí a pronikavá kritika těchto mimořádných úkazů a jevů, nebo poslouží při studiu nových náboženství a k prohloubení vlastních náboženských zvyklostí.⁹¹

4.1.2 Psychologický přístup

Častým námětem rozboru psychologie náboženství je styl získávání nových členů a vliv členství na duševní zdraví jednotlivců. Po psychologické stránce je jedním z nejdůležitějších znaků nových náboženských hnutí hlavní role vůdce skupiny. Často to bývá diktátorská, charismatická osobnost ovládající širokou oblast života členů skupiny.⁹² Psychologický přístup se od teologického liší tím, že řeší hlavně problematiku lidské psychopatologie a neřeší dotazy a odpovědi týkající se náboženské pravdy. Účel psychologického přístupu k novým typům náboženského života spočívá v jeho pochopení, ztvárnění a proniknutí do sociální reality.⁹³ Základní otázky

---

⁸⁸ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 13.

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Tamtéž str. 14.

⁹¹ Tamtéž

⁹² Tamtéž str. 16.

⁹³ Tamtéž str. 17.

psychologického přístupu zahrnují např. Jakým způsobem ten či onen druh náboženství vyhovuje požadavkům jedince? Kde vzniká lidská potřeba víry? Co obnáší nové členství v náboženské skupině? Co vede člověka k tomu, že konvertuje k určité náboženské víře?⁹⁴ apod.

4.1.3 Sociologický přístup

Sociologie náboženství představuje soubor předpokladů, konceptů, hodnot, pravidel a praktik sdílených vědeckou komunitou. Z toho vyplývají různé přístupy k náboženství, které může být zkoumáno v různých rovinách: celospolečenské, resp. sociokulturní, v rovině náboženských skupin a podle osobitého způsobu života.⁹⁵ Z hlediska celospolečenského významu sociologie zkoumá fáze přeměny náboženství v historii a řeší problematiku pozice náboženství v procesu sociokulturní změny. V rámci rozdělení sociálních skupin studuje institucionalizaci náboženského života a vznik a vývoj náboženských organizací za použití základních typologií náboženských skupin – církev, denominace, sekta a kult. Z pohledu způsobu života jedince je předmětem zkoumání sociologie hlavně průběh náboženské socializace a konverze. Shrnutí: úloha náboženské víry v souvislosti s vývojem jedince.⁹⁶ Sociologie náboženství, na rozdíl od teologie, neřeší otázku pravdy či nepravdy náboženské víry a postavení se pro či proti. Cílem sociologického přístupu k novým náboženským uskupením je pochopení, obohacení a ztvárnění.⁹⁷ Mezi základní otázky sociologického přístupu patří: Jakou pozici má víra ve skupině a jakou má funkci? Co je smyslem života věřícího člověka? K jakým fázím změn dochází během dějin?⁹⁸

4.1.4 Samotný přístup Dušana Lužného

Témata „nová náboženská hnutí“ jsou velmi lákavá a nabízejí mnoho možností prezentace a způsobů, jak tento neobyčejný úkaz religiozity uchopit. V současné aktuální situaci zaujalo toto téma silnou pozici na poli zkoumání vědeckých i nevědeckých. Odezvy na nová náboženská hnutí, kterým jsou často neoprávněně přiřknuty pochybné vlastnosti sekt, jsou samozřejmě ovlivněny úmyslem prezentovat

---

⁹⁴ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 16.

⁹⁵ Tamtéž str. 18.

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ Tamtéž

⁹⁸ Tamtéž

stanovisko typické pro dané obory. Např. buď pobuřující, často odmítavé a demonstrující, nebo akceptovatelné s využitím možností pochopit změny, vývoj a jeho průběh.

Autor Dušan Lužný nesouhlasí s jednostranným hodnocením a používáním pojmu sekta a nahrazuje jej pojmem nová náboženská hnutí. Oba tyto pojmy považuje za důležité okruhy bádání a detailněji rozebírá významy těchto termínů spojených s organizací nových náboženských hnutí a poukazuje při tom na častá nedorozumění při jejich používání (zvláště u pojmů sekta, kult, vůdcovství).⁹⁹

Autor spravedlivě kritizuje jednostranné posouzení konvertování k novým náboženským hnutím prostřednictvím tzv. vymývání mozku (tzv. brainwashing model). Upozorňuje na přílišnou zaujatost tohoto modelu. V tomto případě je konverze prezentována negativně (ztráta osobnosti, psychické ovládnání jedince, závislost, atd.). Tento vzor se neobjektivně snaží předložit důkazy o ohrožení, které představuje vyznávání těchto náboženských hnutí, a to bohužel velmi často. Pravděpodobně je to způsobeno prezentacemi v médiích, které jsou pro jejich stoupence důležitým činitelem a také jimi dobře splněným úkolem.¹⁰⁰

Lužný tvrdí, že nelze porovnávat dnešní náboženskou dobu s historickými událostmi a přistupovat k výzkumu historickým přístupem, neboť nová náboženská hnutí se objevují v jiných, především moderních souvislostech.

4.2 Přístup Zdeňka Vojtíška

Zdeněk Vojtíšek působí jako religionista na Univerzitě Karlově, a to konkrétně na Husitské teologické fakultě a Evangelické teologické fakultě, i jako externí pracovník na Pedagogické fakultě. Roku 1998 založil religionistický časopis o současné náboženské situaci Dingir a jako šéfredaktor ho vede. Ve Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů má funkci mluvčího organizace. Zdeněk Vojtíšek se zabývá především oblastí nových náboženských hnutí. Zkoumá napětí mezi

---

⁹⁹ LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. str. 117-124.

¹⁰⁰ Tamtéž str. 132-137.

náboženskými skupinami a společnostmi, která tyto skupiny někdy označuje jako „sekty“.¹⁰¹

Vojtíšek znehodnocuje nová náboženská hnutí již tím, že se na ně dívá jako na jevy pouze přechodné, přičemž správně se vyvíjející jedinec podle něj časem nutně musí takovou skupinu duchovně přerůst, opustit a dospět ve svém vývoji ke „zdravé víře“, víře křesťanské.¹⁰² Jeden z hlavních požadavků religionistiky jako vědy – nehodnotit – je zde zcela porušen.

Zdeněk Vojtíšek vidí nová náboženská hnutí jako společenství jakési obrany. Podle jeho názoru se často rodí díky nechuti uznávat společenská pravidla, často je jejich počátek iniciován charismatickým vůdcem. Někdy také prezentují protinázory k teoriím propagovaným již některým druhem existujících vír. Většina těchto náboženských uskupení vymizí v důsledku chybějících členů. Záleží na společnosti, jak dlouhá doba je třeba, aby se nová náboženská hnutí přesunula ze škatulky „nová“ do šuplíku „zavedená“, veřejností akceptovaná.¹⁰³

V roce 1998 vydává jednu ze svých prvních odborných publikací *Netradiční náboženství u nás*. O sektářství v této knize píše: „je třeba tímto označením šetřit a používat ho tam, kde jsou doloženy nezpochybnitelné sektářské praktiky“¹⁰⁴, nebo jinde „... je třeba hovořit o celé škále různě kvalitních organizací a žádná by neměla být považována za navždy beznadějně sektářskou ani za zcela bezchybnou“.¹⁰⁵ V této době je pro Vojtíška pojem „sekta“ stále jasně ohraničen. Hlavními znaky sekt je podle něj autoritářství, potlačení svobodného myšlení, soustředování do jednoho organizačního ústředí, fundamentalismus a selekce informací.¹⁰⁶ Důležitým zjištěním je, že v této publikaci, oproti pozdějším, vystupuje extrémně. Nejvíce zdůrazňuje psychickou manipulaci v sektách. Uvádí například vyvolávání extatických či hypnotických stavů docílených meditací, společných zpěvem, hlubokým dýcháním nebo rytmickou

---

¹⁰¹ Z. Vojtíšek: Osobní profil Zdeňka Vojtíška. [cit. 5. 6. 2016]. Dostupné[online] z: <http://www.zvojtisek.cz/>

¹⁰² VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*. Brno: L. Marek, 2005, str. 107.

¹⁰³ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 111.

¹⁰⁴ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. Praha: Dingir, 1998. str. 19-25.

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Tamtéž

hudbou.¹⁰⁷ Také ale připouští, že v některých případech mohou sekty pozitivně působit na člověka, například umožňují nové zážitky a jedinec si může připadat, že má místo, kam patří.¹⁰⁸

Mnohem důležitější se pro chápání Vojtíškovy přístupu stala publikace *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství* z roku 2005. Odmítá zde teze „vymývání mozku“ a pojem sekta a kult bere jako pouhou etiketu, kterou si společnost zavedla ze strachu. Vojtíšek dále doporučuje, aby se termín sekta užíval velmi opatrně.¹⁰⁹ Lze tedy definovat z psychologického přístupu, že cílem pastoračního poradce je obnova psychického stavu a výstup člena z takové skupiny.

Dle Zdeňka Vojtíška si tedy nová náboženská hnutí získávají obraz „nezbytného zla“, které je třeba přechodně prožít (především v mladém věku), aby jedinci bylo dovoleno zažít tento typ závislosti. Problém nových náboženských hnutí nevidí Vojtíšek zásadně v jejich existenci a činnosti, ale upozorňuje na potíže spojené s opuštěním dotyčné skupiny.

4.3 Přístup Ivana Štampacha

Doc. ThDr. Ivan. O. Štampach je český religionista, teolog a pedagog. Zabývá se tématy mezináboženských vztahů, současné religiozity a náboženského sektářství.¹¹⁰

Ve své knize *Život, duch a všechno* se zabývá tzv. alternativní spiritualitou a přiznává zde otevřeně, že je věřícím křesťanem.¹¹¹ To vyvolává značné diskuze o tom, zda může být takový religionista objektivní. Nicméně v knize *Sekty* vyjadřuje svá stanoviska jasně teologicky: „*Všechny jsou tu před námi jako protipól naší katolické víry. Potřebujeme je znát a vyrovnat se s nimi křesťansky, a to znamená čestně, rytířsky, s důslednou věrností v pravdě a v bratrské lásce.*“¹¹²

Pojem „sekta“ byl v dřívějších dobách pro Štampacha jasně vymezen. Sekta je pro něj skupina, která musí splňovat určitá kritéria, jakými jsou: fundamentalismus,

---

¹⁰⁷ Tamtéž str. 21.

¹⁰⁸ Tamtéž str. 127.

¹⁰⁹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. Praha: Dingir, 1998, str. 44.

¹¹⁰ Viz. kapitola 2.

¹¹¹ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Život, duch a všechno*. Tišnov: Sursun, 1993, str. 5.

¹¹² ŠTAMPACH, O. Ivan, *Sekty*. Praha, 1991, str. 6.

autoritářský až totalitní způsob řízení, utajování a selekce informací¹¹³. Štampach dále upozorňuje na tzv. destruktivní kultury, za které považuje např. Církev sjednocení či Haré Kršna. Stejně, jako výše zmínění religionisté, i Štampach varuje před psychickou újmou a hrozící v takové skupině.

Postupem času se zdá, že některé názory na náboženské sektářství se mění a jsou nejisté. Například: „*Otázky, jsou-li sekty nebezpečím pro společnost a pro jednotlivé lidi, je možno zodpovědět se stejnou nejistotou, s jakou můžeme, jak jsme shora uvedli, nějakou náboženskou společnost označit za sektu.*“¹¹⁴ Nebo jinde: „*Akademická religionistika je vůči tématu náboženského sektářství opatrná. Ví, jak je slovo sekta nejednoznačné a emocionálně nabitě, a ráda by se bez něj obešla.*“¹¹⁵

Štampach ale také tvrdí, že je nutné počítat s lidmi se sektářsky laděným myšlením uvnitř církve. Dále pokračuje v tvrzení, že

„*některá nová společenství a hnutí v tradičních církvích vedle nesporného přínosu vykazují i sklon k integrismu, blížkému literalismu, k nepozornosti a neúctě k jiným školám a směrům uvnitř dané církve, k jiným vyznáním a vůči duchovním a etickým proudům současnosti*“.¹¹⁶

Štampach zcela odmítá jakékoliv spojení s antikultovním hnutím, ani nepovažuje svou argumentaci za náboženskou. Stále se mu ale nedaří přesvědčivě vyjádřit ucelený názor na působení nových náboženských hnutí a způsoby, jak na ně reagovat.

4.4 Přístup Marie Vágnerové

Marie Vágnerová je přední odbornicí v oblasti psychopatologie, vývojové psychologie a psychologie handicapu. V současné době působí na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.¹¹⁷ Vágnerová používá převážně teologizující – psychologické hledisko. Kromě knížky, kterou jsem použila, publikovala například *Základy psychologie* (Praha: Karolinum, 2004), *Školní poradenská psychologie pro pedagogy* (Praha: Karolinum, 2005), nebo *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy* (Praha: Karolinum, 2001).

¹¹³ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Náboženství v dialogu*. Praha: Portál, 1998. str. 166 – 167.

¹¹⁴ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Náboženství v dialogu*. Praha: Portál, 1998, str. 174.

¹¹⁵ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008, str. 181.

¹¹⁶ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Náboženství v dialogu*. Praha: Portál, 1998. str. 170.

¹¹⁷ Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_V%C3%A1gnerov%C3%A1

Silnou autoritu a pevně sjednocující doktrínu zdůrazňuje Vágnerová v knize Psychopatologie pro pomáhající profese. Nejprve uvádí definice z hlediska teologie, sociologie a kulturní antropologie. „Z pohledu sociální psychologie jde o totalitním způsobem organizované skupiny s pevnou ideologií.“¹¹⁸ Na dalších stránkách pak hovoří o motivech vstupu do sekty, vzniku závislosti, okolnostech odchodu apod. Vágnerová používá pojem psychická manipulace ve své rozsáhlé kapitole „Náboženství a sekty“, s tím, že uvádí, že sekty nepoužívají nějaké zvláštní jedinečné techniky.¹¹⁹ S takovou podobnou psychickou manipulací se setkáváme stále. V běžném životě jsme ale schopni ji odhalit a postavit se takovému problému. Nejvhodnějším označením pro sektářství ve smyslu psychických a sociálně psychických donucovacích mechanismů je podle Vágnerové z hlediska sociální psychologie pojem „psychická manipulace, tedy působení na kognitivní, emotivní a konativní aspekty lidské psychiky, které postupně vedou k proměně osobnosti manipulovaného jedince.“¹²⁰ Toto může vést ke změně jeho prožívání, uvažování a chování.

Náboženskou sektu dle Vágnerové lze definovat ze tří hledisek, viz 4.4.1, 4.4.2., 4.4.3., z historického hlediska jsou sekty, dle jejího názoru, náboženskými skupinami, které se odštěpily od původní církve.

Vágnerová definuje tři přístupy:

4.4.1 Teologický přístup

Dogma sekty může být určitou vytrženou částí církevního učení, která může být brána jako absolutní a nejvyšší pravda a jako samostatné učení dané sekty.

4.4.2 Sociologický a antropologický přístup

U tohoto přístupu jsou společnosti popisovány jako protispolečensky založené. Odmítají veškeré státní instituce i většinovou kulturu a společnost.

4.4.3 Sociálně-psychologický přístup

Tento přístup je Vágnerové nejbližší. Z pohledu sociální psychologie se jedná o totalitní způsob organizované skupiny s pevnou ideologií a vůdcem, manipulující

---

¹¹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2002, str. 378.

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

veškerý život svých členů. Učení sekty bývá považováno za jediné pravdivé, typickým rysem je netolerantnost vůči jiným názorům. Ve vztahu k okolnímu světu platí přesvědčení o její prioritě, skupina se považuje za výlučnou a vyvolenou - např. Svědkové Jehovovi považují sami sebe za jediné pravé křesťany.¹²¹

4.5 Přístup Ronalda Enrotha

Z počátku je třeba upozornit, že tento autor není zcela objektivní. Lze o něm říci, že je protisektářsky založený. Argumenty, které při rozdělení uvádí, nejsou kvalitní a dobře odůvodněné. Tedy pro můj výzkum není nejvhodnější.

Ronald Enroth se v knize *Průvodce sektami a novými náboženstvími* zabývá třemi přístupy: senzacechtivý tj. rozruch činící či populární, dále sociologický a teologický.¹²² Enroth zkoumal kontroverzní skupiny, jejichž ortodoxie byla otevřeným sporem mezi evangelikály. V polovině roku 1980 proběhla mezi Enrothem a s J. G. Meltonem formální a otevřená výměna názorů na celou řadu otázek a metodologických přístupů ke studiu kultu. Jedním z důležitých výsledků tohoto dialogu byla dohoda mezi Enrothem a Meltonem, že je zapotřebí technicky přesné vymezení a rozlišení křesťanského hnutí od sekulárního hnutí zaměřeného proti kultu. Enroth prozkoumal sociologické otázky v mnoha svých knihách a byl také obhájcem křesťanské evangelizace vůči členům tzv. a nových náboženských hnutí.

4.5.1 Senzacechtivý přístup

Tento přístup je postaven na novinářských článcích v populárním tisku, jejichž obsahem jsou dramatické a někdy bizarní stránky sektářského chování.¹²³ Oblíbené a často senzacechtivé zprávy o sektách, upřednostňují přídavná jména nebo přívlastky typu „podivný“, „zvláštní“, „neobvyklý“ a „nekonzervativní“. Ve skutečnosti jde o fakt, že některé kulty a sekty jsou průměrně žijícímu člověku západních zemí Evropy neznámé. Často jsou totiž rekrutovány z východních náboženství a používají duchovní techniky, jako jsou jednotvárné opakování modliteb a liturgických zpěvů, meditace a různé formy jógy. Přestože se jejich zastoupení v západních zemích zvyšuje, jsou

---

¹²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2002, str. 697.

¹²² ENROTH, Ronald. *Průvodce sektami a novými náboženstvími*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, str. 10.

¹²³ Tamtéž

prováděné praktiky těchto pronikajících náboženství stále ještě brány jako neuchopitelné či vybočující z normálu.¹²⁴

4.5.2 Sociologický přístup

Sociologický přístup popisuje diktátorské, zfalšované, nedemokratické a někdy komunitní znaky sekt.¹²⁵ Důvodem, pro který badatelé z oblasti sociologie zkoumají sektářské náboženství, je nalezení jeho pozice v širších společenských souvislostech. Pro toto hledisko bude pro pochopení kultů používáno srovnávacích a historických prostředků. Sociologové studují jednotlivá náboženská hnutí na základě informací získaných z výsledků výzkumu jiných hnutí v minulosti a přítomnosti. Snaží se nezaujatě stanovit vzor psychosociálního chování charakteristického pro všechny nebo většinu porovnávaných skupin.¹²⁶

4.5.3 Teologický přístup

Na teologickém přístupu se podílí nauka odpovídající určité komunitě, tzv. ortodoxní věrouka.¹²⁷ Dle Enrotha se jedná o zásadní rozdělení, co je pravda a co nepravda. Nevěřícího sociologa nezajímá pravdivost víry, naproti tomu průměrný věřící křesťan musí být schopen rozlišit pravdu od lži. Teologický rozbor naučného systému víry určité skupiny by obsahoval vyhodnocení otázek porozumění dotyčné osoby dílu Ježíše Krista, stanovisko skupiny k bezprostřednosti člověka a hříchu, k nauce o spasení, k Boží Trojici, k účelu a významu Bible a další vyhodnocení rozhodující o pozici ortodoxní věrouky v dějinách lidstva.¹²⁸ Je nutné zdůraznit, že při definování pojmu sekta se pozemští badatelé v nejmenší míře zabývají teologickým či věroučným aspektem. Příkladem tohoto tvrzení je vyjádření známého sociologa náboženství Bryana Wilsona: „*Do oblasti zájmu sociologa nespadá ověřování ‚pravdivosti‘ víry. Nezajímá se o vhodnost rituálů. Nepokouší se rozsoudit mezi rozdílnými výklady tradice.*

---

¹²⁴ ENROTH, Ronald. *Průvodce sektami a novými náboženstvími*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, str. 11.

¹²⁵ Tamtéž str. 10.

¹²⁶ Tamtéž str. 11.

¹²⁷ Tamtéž str. 10.

¹²⁸ Tamtéž str. 12.

*Nezpochybně proklamovanou legitimnost praktik a myšlenek, které pámbíčkáři schvalují.*¹²⁹

4.6 Přístup Davida G. Bromleye a Douglasa E. Cowana

Autoři knihy *Sekty a nová náboženství* se snaží předložit vypracovaný obraz nových náboženství, který ukazuje, že každé z nich má nějakou vlastní historii (nejen současnost) a že každé z nich má své oddané následovníky, kteří si svou cestu zvolili dobrovolně, a proto je stejně důležité zkoumat nezaujatě tyto nové směry.

Zatímco v každé kategorii existují různé historické a sociologické rozdíly, mají názory na nová náboženství zpravidla tendenci kolísat mezi dvěma široce pojatými pojmy. Tyto skupiny jsou buď sekty se všemi negativními stereotypy, které se k tomuto pojmu vztahují, nebo to jsou nová náboženství, což je činí legitimními (ač nikoli vždy příjemnými) na různých stupních zrodu či vývoje. Autoři považují toto druhé vymezení za podstatně užitečnější a lepší pro pochopení, než to prvně zmíněné.¹³⁰

„Vzhledem k tomu, že a) neexistuje žádný empirický důkaz, který by podpořil hypotézu „vymývání mozků“ či „ovládání mysli“, na nichž stojí většina antikultovní ideologie, a že b) každá z charakteristik „sekt“ je chabá nebo zcela selhává jak koncepčně, tak co do empirických základů, musíme se pokusit najít vhodnější způsob, jak o těchto skupinách hovořit. Kdybychom se o to nepokusili, riskovali bychom další šíření „stereotypů o sektách“, a přispívali bychom tak k všeobecné nevzdělanosti v oblasti nových náboženských hnutí. Domníváme se, že jim lze mnohem lépe porozumět právě takto, tedy jako novým náboženským hnutím, a to je nakonec to, v čem je jejich principiální smysl.“¹³¹

Zde je vidět, že autoři se snaží bojovat proti „stereotypům o sektách“ a doporučují je nazývat jako nová náboženská hnutí. Také se zde velmi pěkně ukazuje jakési zastání těchto problematických skupin, které veřejnost nazývá sektami.

Bromley upozorňuje na dva typy nových náboženských hnutí, kdy je měřítkem tohoto rozdělení důraz na komunitu nebo individualitu. První oblast by zahrnovala především charismatická hnutí odloučená od ovládajících náboženských toků. K těmto konvenčním náboženským uskupením s vysokými nároky na své členy patří např.

---

¹²⁹ ENROTH, Ronald. *Průvodce sektami a novými náboženstvími*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. str. 13.

¹³⁰ BROMLEY, G. David, COWAN E. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, str. 184.

¹³¹ Tamtéž str. 189.

Svědkové Jehovovi, Církev sjednocení, ale i např. ortodoxní judaismus. Do druhé oblasti kladoucí důraz na individualitu patří tzv. kvazi-náboženské terapeutické skupiny jako je např. Scientologie, Transcendentální meditace, hnutí New Age i skupiny feministické spirituality. Tyto nesourodé skupiny preferují individualitu před komunitou.¹³² Toto rozdělení je nutné posuzovat jako pomocné, protože nezahrnuje jiné velmi podstatné znaky.

Bromley podrobně popsal dvě stránky zdůvodnění, na nichž myšlenky anti-kultovního hnutí závisí. První je hledisko rozumově ateistické, druhou stránku lze pojmenovat nábožensko-teologickou. Kultury zneužívají slabosti i síly osobností, (naivity, touhy po ovládnání druhých), které vyvolávají změnu jednání a uvažování osob. Pomocí různých metod (hypnózou, drogami, brainwashingem) se snaží dosáhnout nad člověkem nepřímé kontroly. Výsledkem této situace by mohl být proces, kdy je člen původní náboženské skupiny násilně přesvědčován, aby odstoupil od svého náboženství či přesvědčení (tzv. deprogramování) a přijal jiný druh víry. Pro další skupinu je původ moci kultu totální, vnitřně spjaté zlo (Satan, démoni), které dokáže osobnost otevřeně a úplně (v podstatě i tělesně) porazit, a tím ji zlikvidovat. Jednotným znakem těchto úrovní je vidění člověka jako bezbranného a zranitelného jedince.¹³³

V závěru knihy *Sekty a nová náboženství* autoři píší:

[...] ..., že rozumět kontroverzním skupinám, které bývají populárně označovány jako „sekty“, jako novým náboženstvím či jako experimentálním společenským hnutím, je velice užitečné. To není ani schvalování, ani odsuzování konkrétních skupin nebo jejich chování. Chceme zkrátka jen konstatovat, že po více než čtyřech desítkách let práce máme k dispozici společenskovední nástroje pro mnohem užitečnější výzkum nových náboženství a můžeme je chápat jako nedílné součásti společnosti, v níž se objevují. Jestliže jim porozumíme, můžeme ocenit i jejich přínos k neustálému hledání neviditelného řádu a lidské snaze se s ním harmonicky vyrovnat.“¹³⁴

---

¹³²BROMLEY, D. G., SHUPE, A. *Anti-cultism in the United States: Origins, Ideology and Organizational Development. Social Compass*, 42/2, 1995, str. 223.

¹³³ Tamtéž str. 62.

¹³⁴ BROMLEY, G. David, COWAN E. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, str. 197.

ZÁVĚR

Lužný popisuje náboženské fenomény nezaujatě a lze si všimnout, že z akademického slovníku zcela vylučuje pojem „sekta“, který nahrazuje pojmem „nová náboženská hnutí“.

Zdeněk Vojtíšek také více upřednostňuje označení „nová náboženská hnutí“, ale dříve tomu tak nebylo. Podle Dušana Lužného je Zdeněk Vojtíšek často vyhledáván médií, aby se vyjadřoval k problematice nových náboženských hnutí a ke kauzám s nimi souvisejícími, které jsou často prezentovány jako nebezpečné a člověk by se před nimi měl mít na pozoru. Ve svém příspěvku pro sociologický ústav Akademie věd České republiky popisuje negativní postoj Vojtíška vůči Scientologii a Církvi sjednocení, který zastává v médiích, a upozorňuje, že „výklad Vojtíška v knize *Encyklopedie náboženských směrů v České republice Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství je podřízen antikultovní argumentaci*“.¹³⁵ Uvádí, že Vojtíšek se snaží prokázat velkou znalost jak zahraničních publikací, tak i zahraniční náboženské scény. Přesto je zcela zřetelný křesťanský diskurz a prezíravý postoj Vojtíška k novým směrům na poli české náboženské scény.

Podobně i Štampach rozpoznává určité „sektářské znaky“. O používání pojmu „sekta“ stále polemizuje a není si vždy jist, zda termín užívat či se mu vyhýbat. Například: „*Je však otázka, smí-li religionistika ponechat implicitní otázku, která se v zájmu o tematiku sektářství ozývá. Míním otázku veřejnosti, jak to je se sektami, s jejich nebezpečím pro člověka a s možnostmi čelit mu.*“¹³⁶

Bez pochyb můžeme konstatovat u Vojtíška a Štampacha, že původně měli jasný názor na vymezení termínů sekta nebo kult. V současné době by bylo přesnější hovořit o upouštění od používání pojmu sekta.

Marie Vágnerová, jakožto psycholožka prezentuje pohled na věc z psychologického hlediska. Dle ní jsou nejdůležitější psychické následky a důsledky vlivu na jedince. Zdůrazňuje, že díky působení emocionálních či kognitivních aspektů na psychiku jedince, se jedinec mění na zmanipulovaného.

---

¹³⁵ LUŽNÝ, Dušan. *Jaká víra?, Stát, média a (nová) náboženství*, strany 93-105. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004.

¹³⁶ ŠTAMPACH, O. Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008, str. 182.

U badatelů zastupujících americké výzkumy jako je David G. Bromley a Douglas E. Cowan je specifické, že nepoužívají pojem *sect* či *secta*, ale pojem *cult*, popřípadě *destructive cult*. Bromley je velice uznávaný badatel na poli výzkumů nových náboženských hnutí a podává nezaujatý pohled.

Měřítkem hodnot jsou nejčastěji vlastní křesťanské hodnoty autora. Může tedy pak docházet k propojování vlastní identity s odbornou argumentací. Badatelé zabývající se touto problematikou nejčastěji upozorňují na psychické nebezpečí sekt, ale zároveň tvrdí, že toto ohrožení je špatně rozpoznatelné. Právě z hlediska metodologie religionistiky jako vědy vidím „křesťanský vliv“ členů Společnosti jako velmi problematický. Též mi přijde diskutabilní působení Vojtíška jako odborného poradce – religionisty v soudních případech.¹³⁷

Pro srovnání přístupů jsem si zvolila významné religionisty, kteří se problémem „sekt“ či „nových náboženských hnutí“ zabývají. Pro principy vědeckého bádání je nejdůležitější objektivita a nezaujatý pohled na věc podaný široké veřejnosti. Religionistice ani sociologii náboženství nejde o kritiku či obhajobu předmětu svého zkoumání, jejich zájem o nová náboženská hnutí je dán snahou pochopit tato společenství jako specifickou formu sociálního jednání.

Myslím si, že chápání nových náboženství jako upřímných (i když někdy nejednoduchých) pokusů najít v životě jejich členů to nejdůležitější, je mnohem lepší, než je jednoduše odsuzovat. Často jsou neoprávněně považováni za teologické šarlatány, společenské devianty, nebo využíváni k publicitě, když se stanou mediálně zajímavými.

Nutno dále poznamenat, že hranice mezi „objektivním“ bádáním a společenskou angažovaností nemusí být zrovna jasně patrná, a tak se o ni mohou autoři bezpochyby přít.

Do budoucna lze očekávat, že maximální možná nezaujatost v přístupu k problematice nových náboženských hnutí bude stále požadovanějším jevem.

---

¹³⁷ Například jeho názory se často objevovaly při hodnocení tzv. kuřimské kauzy a v jeho argumentaci byla často zřetelná negativní hodnocení tzv. sekt.

POUŽITÁ LITERATURA

ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, 254 s. ISBN 80-7184-774-7.

BROMLEY, G. David, SHUPE, A. *Anti-cultism in the United States: Origins, Ideology and Organizational Development. Social Compass*, 42/2, 1995. s. 221-236.

BROMLEY, G. David, COWAN E. *Sekty a nová náboženství.* Praha: Grada, 2013, 224 s. ISBN 978-80-247-3163-6.

BÜCHNEROVÁ, Barbara. *Co máme vědět o sektách,* Praha: Amulet, 1999, 127 s. ISBN 80-86299-02-3.

ENROTH, Ronald. *Průvodce sektami a novými náboženstvími.* 2. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, 181 s. ISBN 80-85495-29-5.

LUŽNÝ, Dušan. *Jaká víra?, Stát, média a (nová) náboženství.* Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 115 s. ISBN 80-7330-061-3.

LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí.* Brno: Masarykova univerzita, 1997, 181 s. ISBN 80-210-1645-0.

MARTÍNKOVÁ, Libuše. *Kyberprostor jako náboženský prostor.* Brno: L. Marek, 2007, 126 s. ISBN 978-80-87127-06-3.

NOVOTNÝ, Tomáš. *O sektách a guruismu, Studie a texty Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů.* Praha, 1999.

PARTRIDGE, Christopher (ed.). *Encyklopedie nových náboženství,* Praha: Knižní klub. 2006, 448 s. ISBN 80-242-1605-1.

ŠTAMPACH, O. Ivan. *Náboženství v dialogu.* Praha: Portál, 1998, 208 s. ISBN 80-7176-168-1.

ŠTAMPACH, O. Ivan. *Na nových stezkách ducha.* Praha: Vyšehrad, 2010, 264 s. ISBN 978-80-7429-060-2.

ŠTAMPACH, O. Ivan. *Přehled religionistiky.* Praha: Portál, 2008, 240 s. ISBN 978-80-7367-384-0.

ŠTAMPACH, O. Ivan, *Sekty.* Praha, 1991.

ŠTAMPACH, O. Ivan. *Život, duch a všechno*. Tišnov: Sursun, 1993, 144 s. ISBN: 80-85799-02-2

VÁCLAVÍK, David. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, 150 s. ISBN 978-80-86702-22-3

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, 464 s. ISBN 80-7178-798-1.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. Praha: Dingir, 1998, 137 s. ISBN 80-902528-0-X.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, 210 s. ISBN 978-80-86851-64-8.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*. Brno: L. Marek, 2009, 460 s. ISBN 978-80-87127-21-6.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*. Brno: L. Marek, 2005, 233 s. ISBN 80-86263-69-X.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, DUŠEK, Pavel a Jiří MOTL. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, 232 s. ISBN 978-80-262-0088-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2002, 872 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Články ve sbornících a na Internetu:

LUŽNÝ, Dušan. „Antikultovní hnutí. Otázka nebezpečnosti nových náboženských hnutí a metody akademického studia náboženství.“ *Religio. Revue pro religionistiku*, ročník IV, 1996/1, s. 17-37.

MRÁZEK, Miloš. „Terminologické problémy studia tzv. alternativní religiozity.“ *Theologické revue*. 1/2005, roč. 76

PETŘICOVÁ, Jana. *Náboženská komunikace v kyberprostoru*. [online]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2004/SOC913/190119/petricova_projekt.pdf

PROFANT, Vít a ŠTAMPACH, Ivan. Co je a co není sekta. *Dingir*, 2000. [online]
Dostupné z: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/CoJeACoNeniSekta.pdf>

ŠTAMPACH, O. Ivan. [online]. Dostupné z:
<http://osty.granosalis.cz/modules.php/granosalis.cz/granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=1471>

VÁCLAVÍK, David. Náboženství v kyberprostoru. Příspěvek k současným transformacím posvátna. Sociální studia, Brno: Fakulta sociálních studií MU Brno, 2009, roč. 2008. [online] Dostupné z:
<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/090115130426.pdf>

VÁCLAVÍK, David. „Meze a možnosti religionistického používání pojmů sekta, církev, kult.“ *Religio. Revue pro religionistiku*, ročník XIII, 2005/1, 29-57.

ZBÍRAL, David. Stručný úvod do problematiky nových náboženských hnutí [online]. 11. dubna 2007. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/NNHuvod.htm>